

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ
МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ»**

**Студентки 2 курсу, 3-м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»**

**Погольської
Яни Олександрівни**

**Науковий керівник
к.е.н., доцент**

**Белінська
Ганна Василівна**

**Гарант освітньої програми
д.е.н., професор**

**Макогон
Валентина Дмитрівна**

**Завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор**

**Чугунов
Ігор Якович**

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	
1.1. Сутність та зміст державного бюджету у системі соціально-економічного регулювання	6
1.2. Зарубіжний досвід формування та використання державного бюджету як інструменту макроекономічної політики в умовах економічних перетворень	12
РОЗДІЛ 2. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ	
2.1. Аналіз дохідної частини державного бюджету	22
2.2. Аналіз видаткової частини державного бюджету	26
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	
3.1. Напрями реформування бюджетної системи України	31
3.2. Пріоритетні напрями бюджетної політики щодо підвищення ефективності формування та використання Державного бюджету України	35
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Державний бюджет є ефективним важелем здійснення бюджетної політики, спрямованої на забезпечення життєдіяльності суспільства та процесів розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту. Побудова інноваційної моделі розвитку економіки вимагає теоретичного переосмислення і практичного дослідження місця і ролі Державного бюджету як інструменту макроекономічної політики.

На даний час вагомого значення набувають питання використання державного бюджету як дійового інструменту управління соціально-економічними процесами, збалансованості його доходів і видатків, фінансового забезпечення діяльності органів державної влади тощо.

Теоретичні проблеми впливу державного бюджету на економічні процеси, а також питання функціонування бюджетної системи присвячені праці таких вітчизняних вчених: О. Василика, Т.Боголіб, І.Запатріної, О. Кириленко, Г.Кучер, І. Лук'яненко, І. Луніної, Л. Лисяк, І. Лютого, В. Опаріна, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших.

Метою дослідження є розкриття теоретичних засад та удосконалення методологічних положень системи формування та використання державного бюджету як інструменту макроекономічної політики.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність та зміст державного бюджету у системі соціально-економічного регулювання;
- узагальнити та систематизувати зарубіжний досвід формування та використання державного бюджету як інструменту макроекономічної політики в умовах економічних перетворень;
- здійснити аналіз дохідної та видаткової частин державного бюджету;
- обґрунтувати напрями реформування бюджетної системи України;
- визначити пріоритетні напрями бюджетної політики щодо підвищення ефективності формування та використання державного бюджету України.

Об'єктом дослідження є державний бюджет як інструмент макроекономічної політики.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування та використання державного бюджету як інструменту макроекономічної політики в умовах економічних перетворень.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері формування та використання державного бюджету як інструменту макроекономічної політики в умовах економічних перетворень. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та ролі державного бюджету. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід формування та використання державного бюджету як інструменту макроекономічної політики в умовах економічних перетворень. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані пропозиції щодо пріоритетних напрямів бюджетної політики у сфері підвищення ефективності формування та використання Державного бюджету України.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правове забезпечення формування та реалізації бюджетної політики, бюджетного регулювання, формування та використання державного бюджету, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті за темою «Державний бюджет як інструмент макроекономічної політики в умовах економічних перетворень» та опубліковано у збірнику наукових праць студентів заочної форми навчання Київського національного торговельно-економічний університету.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення магістерського дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні засади формування державного бюджету як інструменту макроекономічної політики, розкрито сутність та зміст державного бюджету у системі соціально-економічного регулювання, узагальнено та систематизовано зарубіжний досвід формування та використання державного бюджету як інструменту макроекономічної політики в умовах економічних перетворень.

У другому розділі розкрито особливості розвитку бюджетної системи України. Здійснено аналіз дохідної та видаткової частини державного бюджету.

У третьому розділі визначено напрями підвищення ефективності формування та використання державного бюджету як інструменту макроекономічної політики. Обґрунтовано напрями реформування бюджетної системи України. Визначено пріоритетні напрями бюджетної політики щодо підвищення ефективності формування та використання Державного бюджету України.

У висновках наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в магістерському дослідженні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Сутність та зміст державного бюджету у системі соціально-економічного регулювання

Державний бюджет є основою розвитку держави, підвищення матеріального добробуту населення. Бюджет завжди був важливим знаряддям впливу на розвиток економіки і соціальної сфери. За допомогою бюджету держава впливає на формування структури виробництва, результати господарювання, проведення соціальних перетворень. В умовах трансформаційної економіки роль бюджету значно зростає, він стає основним інструментом регулювання соціально-економічних процесів в державі. В Україні, як і в інших країнах світу, бюджет регулюється на основі задекларованої бюджетної політики яка відображає і враховує макроекономічні показники розвитку держави. Аналіз статистичних даних вказує на те, що під впливом фінансової кризи відбулось зменшення ВВП.

Сутність бюджету кожної країни визначається соціально-економічним устроєм суспільства, рівнем розвитку продуктивних сил, природою існуючих форм власності, виконуваних державою функцій та іншими факторами.

На сучасному етапі розвитку сутність бюджету проявляється в таких його функціях: а) функція створення фонду грошових коштів (державного чи місцевого). У ході реалізації цієї функції відбуваються мобілізація грошових коштів, розпис запланованих доходів і видатків з дотриманням положень бюджетної класифікації; б) розподільча функція, яка обумовлена тим, що у бюджетних відносинах, які завжди виступають у вигляді правовідносин, беруть участь майже всі учасники суспільного виробництва. Слід зазначити, що жодна з ланок фінансової системи не здійснює такого багатовидового перерозподілу коштів як бюджет, адже саме через бюджет акумулюються кошти, отримані в

процесі виробничої та невиробничої діяльності; в) функція використання зібраних коштів на визначені завдання і мету, тобто відповідно до цільового призначення; г) контрольна функція за рухом бюджетних ресурсів, яка реалізується безпосередньо на всіх стадіях бюджетного процесу.

Державний бюджет як одна з ланок фінансової системи відображає грошові відносини, які виникають між державою з одного боку і підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності і фізичними особами – з іншого, з приводу утворення централізованого фонду грошових коштів держави і його використання на розширене відтворення, підвищення рівня життя і задоволення інших суспільних потреб. Завдяки бюджету, відповідно до Конституції України держава повинна мати можливості зосередити фінансові ресурси на важливих ділянках економічного та соціального розвитку [4].

Централізація коштів має важливе економічне значення, оскільки доходи, які мобілізуються до державного бюджету, є втіленням у життя державних заходів. Це надає можливість маневрувати коштами, зосереджувати їх у важливих галузях економічного та соціального розвитку, здійснювати єдину економічну і фінансову політику на території України.

Державний бюджет впливає на суспільство через доходи і видатки, тобто ефективність бюджету слід досліджувати як при справлянні податків, зборів та обов'язкових платежів, так і при використанні бюджетних коштів.

Державні доходи – це економічні відносини, що виникають внаслідок формування централізованих фондів грошових ресурсів і охоплюють усі податкові та інші надходження на безповоротній основі, залучення яких передбачено законодавством країни. Державні доходи охоплюють ту частину фінансових відносин, яка пов'язана з формуванням фінансових ресурсів у розпорядженні держави і державних підприємств.

Призначення державних доходів полягає у: фінансуванні соціальних потреб; фінансуванні економіки; фінансуванні екологічних потреб; фінансуванні подолання наслідків стихійних лих; фінансуванні спорту, науки,

культури, охорони здоров'я; фінансування державного управління; кредитування суб'єктів національної економіки; кредитування інших країн; внески до міжнародних організацій членами яких є Україна; фінансування гуманітарної допомоги та миротворчих заходів.

Державні видатки – це грошові відносини, що складаються при розподілі і використанні централізованих і децентралізованих фондів грошових ресурсів держави з метою фінансування витрат розширеного відтворення і задоволення інших суспільних потреб. Державні видатки – це безперервне цільове використання державних грошових ресурсів, що накопичуються у бюджетній системі, у цільових фондах державного і місцевого призначення та власних фондах державних та комунальних підприємствах з метою виконання загальнодержавних функцій, фінансування державної і комунальної, соціальної і культурних сфер державних цільових програм, а також фінансування розширеного відтворення державних і комунальних підприємств у відповідності з чинним законодавством.

Залежно від співвідношення доходів і видатків державний бюджет може бути: збалансованим - видатки дорівнюють доходам; дефіцитним - доходів не вистачає для фінансування видатків; профіцитним - сума доходів переважає над видатками.

Бюджет держави розглядають, як:

економічну категорію (бюджет відображає фінансові відносини стосовно формування та використання централізованого фонду грошових ресурсів). За допомогою бюджету створюються умови для реалізації різноманітних соціальних та суспільно важливих програм, стимулювання розвитку наукової галузі, вирішення структурних проблем тощо;

правову категорію (саме бюджет є основним фінансовим планом, що відображає діяльність держави та місцевих органів влади та встановлює баланс між їх доходами і видатками). Саме бюджет визначає можливості та пріоритети державної політики, роль і форми реалізації закріплених за державою функцій;

за матеріальним змістом (бюджет – це централізований фонд грошових коштів держави, які перебувають у постійному русі, у зв'язку з чим повинна існувати налагоджена система управління, яка забезпечує своєчасне надходження доходів та раціональне використання коштів).

Фінансовий вплив державного бюджету на економіку має як кількісний, так і якісний аспекти. Кількісний аспект визначається питанням надання чи ненадання коштів, кількості їх; якісний аспект визначається у встановленні пропорцій розподілу ВВП і застосуванні різних інструментів цього розподілу. Співвідношення обсягу бюджету і ВВП - важлива економічна проблема, зумовлена особливостями функціонування моделі економіки кожної конкретної держави.

У зарубіжних країнах з розвитком ринкових відносин роль держави в розподільчих процесах має зростати. Існує три основні моделі перерозподілу ВВП через бюджет: американська (через бюджет перерозподіляється від 30 до 35 % ВВП); західноєвропейська (через бюджет перерозподіляється від 40 до 50 % ВВП); скандинавська (через бюджет перерозподіляється від 60 до 65 % ВВП).

У більшості розвинутих країн світу через бюджет перерозподіляється від 30 до 50 % ВВП. Тому необхідно знайти виважені форми й методи цього перерозподілу, що в умовах України є одним із найважливіших завдань.

Під час визначення Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки враховано такі основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України [7]: валовий внутрішній продукт номінальний - 3733,9 млрд. гривень; валовий внутрішній продукт реальний, темпи зростання - 103,6 відсотка; індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року) - 106,5 відсотка; індекс цін виробників (грудень до грудня попереднього року) - 107,2 відсотка; обмінний курс гривні до долара США (в середньому за період) - 30,5 гривні; рівень безробіття населення віком 15-70 років, визначений за методологією Міжнародної організації праці, - 8,9 відсотка.

Найважливішими невирішеними проблемами виконання бюджетів є невідповідність його організації науковим принципам, низька ефективність управління бюджетними коштами, неузгодженість бюджетних процедур між окремими учасниками бюджетного процесу, відсутність дієвої системи відповідальності за якість виконання бюджету, у результаті чого не до кінця розв'язуються стратегічні і тактичні завдання. Наявність цих та інших проблем обумовили вибір теми дослідження та його актуальність.

Таким чином, сутність бюджету кожної країни визначається соціально-економічним устроєм суспільства, рівнем розвитку продуктивних сил, природою існуючих форм власності, виконуваних державою функцій та іншими факторами. Державний бюджет є ефективним важелем здійснення бюджетної політики, спрямованої на забезпечення життєдіяльності суспільства та процесів розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту. Державний бюджет відіграє важливу роль в якості інструмента ефективної макроекономічної політики, коли належні бюджетні ресурси і їх ефективне використання забезпечують збалансованість економіки та фінансову стійкість економіки. В сучасних умовах розвитку державний бюджет виступає офіційним фінансовим документом про доходи і видатки країни на поточний рік. Державний бюджет являється обов'язковим атрибутом суверенітету держави і забезпечує розвиток усіх її сфер діяльності.

Ще однією яскравою характеристикою побудови фінансової моделі бюджету держави є реалізація соціальної функції. Визначальними питаннями стають: міра охоплення основних ланок соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, культура) та розміри їх забезпечення державою. Постійне зростання видатків на освіту спостерігається в США та Німеччині (5-7%), в Швеції рівень видатків на освіту близько 7 % ВВП, в Україні дані видатки становлять близько 6-7 % від ВВП. Видатки на охорону здоров'я найбільші в США і знаходяться в межах 15 % та Німеччині – 11 % (відомо, що в даних країнах система охорони здоров'я населення є досить розгалуженою), а найменші в Україні – лише в межах 3,5-4,0 % ВВП. Рівень видатків на охорону здоров'я в

Китаї впродовж останніх років перебуває в межах 5 %. Росія демонструє зростання видатків на охорону здоров'я, які в 2005 році становили 6%, а вже у 2009 році сягнули рівня 7,2 % ВВП, що у відносному вимірі співпадає з рівнем даних видатків у Німеччині. Згідно з статистичною інформацією рівень медичного забезпечення в Україні не розраховується. Чисельність населення України становить 45,8млн.чоловік, а кількість лікарів в Україні – близько 220 тис. осіб. Отже, в Україні досить високий рівень медичного забезпечення—4,8 лікарів на 1000 жителів, що відповідає рівню медичного забезпечення Німеччини.

Державний бюджет може відігравати важливу роль в якості інструмента ефективної макроекономічної політики, коли належні бюджетні ресурси і їх ефективне використання забезпечують збалансованість і фінансову стійкість економіки. З метою забезпечення цих можливостей розглянемо державний бюджет як інструмент макроекономічного регулювання через функції централізації ВВП за доходами та перерозподілу ВВП за видатками. Отже за результатами кластерного аналізу, проведеного за даними аналізованих країн вважаємо доцільним виділення 4 кластерів: а)країни американської моделі фінансових відносин, з рівнем централізації ВВП до 25% (США),згідно проведеного аналізу до цієї групи країн також відноситься Китай;б) західноєвропейські країни, що розвиваються (Чехія, Польща, Іспанія)та країни з перехідною економікою (Росія, Україна) західноєвропейської моделі фінансових відносин, з рівнем централізації у межах29-40 %;в) розвинуті країни, що відносяться до західноєвропейської моделі фінансових відносин, а саме – Австрія, Італія, Франція та Німеччина, з рівнем централізації 41-50 %;г) класичні представники скандинавської моделі фінансових відносин – Норвегія, Швеція, Данія та Фінляндія, з рівнем централізації у межах від 51 %до 60 %, також до даної групи країн відноситься Саудівська Аравія. Варто відмітити, що країни з адміністративною економікою можуть відноситися, як до американської (КНР), так і до скандинавської моделі економіки (Саудівська Аравія).Росія відноситься до західноєвропейської моделі економіки з рівнем

централізації від 34 до 39%.Що стосується України, то рівень централізації ВВП знаходиться в межах 30 %, а рівень перерозподілу складає 31,5 %, тобто можемо зробити висновок, що Україна відноситься до групи країн з перехідною економікою західноєвропейської моделі.

Проведене нами дослідження ще раз підкреслює необхідність стратегічних перетворень заради досягнення соціальної та економічної стабільності в державі, а саме: створення базових передумов економічного росту через утримання низького рівня інфляції, стабілізації державних фінансів і створення стійкої фінансової системи, модернізації податкової системи; формування режиму сприяння бізнесу шляхом зменшення втручання держави в економіку, зниження адміністративних бар'єрів для його розвитку, модернізації інфраструктури й базових секторів економіки; збереження й розвиток людського й соціального капіталу шляхом підвищення ефективності й стабільності соціального захисту, поліпшення якості й доступності освіти й медичного обслуговування; поглиблення міжнародної економічної інтеграції України у напрямку співпраці з ЄС.

1.2. Зарубіжний досвід формування та використання державного бюджету як інструменту макроекономічної політики в умовах економічних перетворень

Політика формування доходів державного бюджету у різних країнах має свою специфіку, пов'язану з особливостями соціально-економічної моделі, яка розвивається у тій чи іншій державі, національними, Історичними, ментальними традиціями, соціальною структурою населення та іншими чинниками. Втім, спільною ознакою усіх країн є використання бюджету як дієвого важеля впливу держави на суспільне відтворення, структуру економіки, перерозподіл доходів населення та вирівнювання його майнового стану, вирішення інших важливих проблем соціально-економічного розвитку суспільства.

Рівень централізації ВВП у зарубіжних країнах залежить, перш за все, від типу соціально-економічної моделі, яка характерна для кожної з них. Так, у країнах з ліберальною моделлю через державний бюджет перерозподіляється в середньому 14-20% ВВП, при цьому у структурі його доходів порівняно більшу частину становлять надходження від оподаткування доходів та майна. Для держав, які позиціонують себе як солідарно-консервативні, рівень централізації ВВП у державному бюджеті складає в середньому 25-40%, а у формуванні його доходів важливу роль відіграють як надходження від непрямих податків, так і кошти від оподаткування процесів споживання. Соціал-демократична модель економіки передбачає перерозподіл через державний бюджет понад 1/2 обсягу ВВП (в окремих країнах цей показник перевищує 60%) та порівняно вищу фіскальну роль оподаткування споживання у мобілізації фінансових ресурсів держави.

Таким чином, незважаючи на різні підходи до рівня одержавлення ВВП, для більшості країн характерна провідна роль податкового методу у наповненні доходів бюджету, за допомогою якого мобілізується у розпорядження держави від 30% ВВП у США і Японії до 40-50% - у Німеччині, Франції, Швеції. У їхній структурі провідне місце займає індивідуальний прибутковий податок (від 1/4 до 1/2 всіх надходжень бюджету). При цьому оподатковуються особисті доходи громадян незалежно від їхнього походження (зарплата, прибуток від підприємницької діяльності, дивіденд, рентні доходи тощо) за вирахуванням суми законодавчо передбачених знижок і вирахувань. У більшості розвинутих країн з ринковою економікою використовується прогресивна шкала ставок індивідуального прибуткового податку, яка передбачає використання кількох ставок - від 2 (США і Великобританія) до 14 (Франція), а розміри мінімальної податкової ставки варіюються від 10 до 25%, максимальної - від 28 до 70%.

Іншим важливим джерелом наповнення державного бюджету є кошти від сплати податку на прибуток (в середньому у структурі надходжень їхня питома вага - 20%). Втім, заради поліпшення бізнес-клімату, у деяких країнах в останні роки було знижено базову ставку податку на прибуток, що призвело до

зменшення його фіскального значення. Максимальна ставка податку на прибуток складає від 30 до 50% бази оподаткування. У багатьох країнах з метою стимулювання підприємницької активності для суб'єктів малого бізнесу передбачені пільгові ставки податку.

Істотну роль у доходах державного бюджету зарубіжних країн відіграють податки на споживання. При цьому у США і Канаді провідним є податок з обороту зі ставками 2-10%, а в країнах Європи та Японії від 14 до 19% доходів бюджету становлять надходження ПДВ. Поряд з цим, до непрямих податків зараховують і вибіркові акцизи, якими оподатковують головним чином алкогольні напої, тютюнові вироби і бензин. Іншим різновидом непрямих податків є митні збори, хоча питома вага надходжень від їхньої сплати у більшості країн незначна (у Великобританії -1,2%, у Японії -1,3, США- 1,6, Німеччині - 2,5 та у Франції' - 7,6%).

Практика формування обсягів та структури доходів державного бюджету Великобританії характеризується істотними відмінностями порівняно з вітчизняною дійсністю.

У структурі податкових надходжень бюджету Великобританії' найбільше фіскальне значення відіграє прибутковий податок.. На відміну від вітчизняної практики, де ПДВ є провідним джерелом доходів державного бюджету, у Великобританії його питома вага в обсягах бюджетних ресурсів становила лише 12,9%. Загалом за рахунок непрямого оподаткування було мобілізовано 21,8% доходів бюджету, тоді як від сплати прямих податків - 45,4%.

Головною проблемою бюджетної політики Великобританії в сучасних умовах є непомірне зростання бюджетного дефіциту.

Основу для довгострокового приросту доходів бюджету країни має скласти вдосконалення оподаткування підприємницької діяльності, а саме: поступове зниження ставок корпоративного податку з 28% до 24% для великих і середніх підприємств та з 21% до 20% - для малих підприємств [7]; підвищення неоподаткованого доходу підприємств; часткове звільнення підприємств за межами Великого Лондона від сплати внесків на соціальне

страхування; кредитування малого бізнесу; введення податку на комерційні банки оподаткування бонусів банківських працівників; підвищення ставки податку на приріст капіталу з 18% до 28% [7]; реформування системи соціального забезпечення, яке передбачає зниження витрат на 17 млрд. ф. ст. шляхом заморожування на три роки допомоги на дітей, підвищення пенсійного віку для державних службовців, скасування окремих податкових та житлових пільг та ін.

Реалізація цих заходів очікувано призведе до значного приросту доходів державного бюджету Великобританії, який тільки у 2010/2011 ф. р. має скласти 52,0 млрд. ф. ст. При цьому за рахунок підвищення ставки ПДВ в поєднанні з іншими чинниками передбачено додатково отримати до бюджету 17 млрд. ф. ст. від оподаткування доданої вартості, що на 1/4 більше рівня попереднього року. В результаті реалізації заходів щодо стимулювання ділової активності буде досягнуто приросту надходжень від корпоративного податку на 8 млрд. ф. ст., або на 22,9%. Водночас, впровадження пільг у соціальному страхуванні призведе до зниження їхньої питомої ваги у структурі доходів державного бюджету до 18,0%.

Загалом, планом економічних реформ передбачається, що внаслідок їхнього проведення додаткові надходження до державного бюджету складуть 40 млрд. ф. ст. щорічно, в тому числі 32 млрд. ф. ст. на рік за рахунок скорочення витрат державного бюджету (в тому числі 11 млрд. ф. ст. - за рахунок реформування системи соціального забезпечення); 8 млрд. ф. ст. на рік - за рахунок реформування системи оподаткування.

Реалізація аналогічних заходів, спрямованих на розширення фіскальної бази і вивільнення бюджетних ресурсів за рахунок скорочення державних видатків була розпочата у Франції відповідно до програми фінансової стабілізації її головними пріоритетами були визнані підвищення ефективності державних витрат, стимулювання економічного розвитку, приватизація нестратегічних активів. В її рамках, для розширення потенціалу формування доходів бюджету, було передбачено реалізацію заходів щодо стимулювання

економічного зростання, а саме: реформування ринку праці згідно з планом d'Urgence POUR L'Emploi (Надзвичайний план зайнятості), введення пільг для підприємств з чисельністю працюючих до 20 чоловік; сприяння розвитку промисловості та стимулювання інновацій через Фонд фінансування наукових досліджень; підтримку малих та середніх підприємств шляхом полегшення доступу до фінансових ресурсів, удосконалення процедури банкрутства, зниження податків та втілення інших заходів. Зокрема, було впроваджено податковий кредит при оподаткуванні доходу, знижено деякі податки на загальну суму 3,6 млрд. євро.

Важливу роль у розширенні доходів державного бюджету було відведено також проведенню приватизації нестратегічних активів. Однак особливий акцент у політиці балансування державного бюджету було зроблено на забезпечення економії бюджетних видатків за рахунок таких заходів: проведення пенсійної реформи дало змогу скоротити бюджетне субсидування пенсійної системи на 40%; реформування системи медичного страхування дало змогу зупинити зниження власних доходів галузі і залучити додаткові кошти для фінансування охорони здоров'я. Додатковий ресурс системи медичного страхування склав понад 4 млрд. євро на рік, в тому числі 2 млрд. євро за рахунок внесків громадян, 0,8 млрд. євро - внесків корпорацій, 1 млрд. євро-за рахунок акцизів, переданих з державного бюджету; реформа соціального забезпечення забезпечила посилення адресності соціального захисту і вивільнення значних коштів для інших потреб.

У Німеччині податки поділяються на федеральні податки, податок на землю, спільні, територіальні та церковні податки. Федеральні податки не підлягають перерозподілу. Найбільше доходів у федеральний бюджет приносить прибутковий податок з фізичних осіб. У доходах федерального бюджету на другому місці стоїть ПДВ, питома вага якого складає 28%. Одним з важливих джерел поповнення бюджету є також корпоративний податок з фактичного прибутку. Податковий федералізм побудований в Німеччині з максимальним урахуванням інтересів регіонів і має на увазі урівноваження податкових

повноважень між центром і регіонами і рівноправність всіх нижчестоящих бюджетів країни по відношенню до федерального бюджету [4, с. 182].

У Франції найбільше доходів до державного бюджету приносять ПДВ - 41,4% та прибутковий податок з фізичних осіб - 10,6%. У Франції стягуються 16 регіональних податків, величину ставки яких встановлюють регіональні органи влади [4, с. 357].

По-різному вирішується питання про те, кому доручається збір регіональних податків - центральному податковому відомству або місцевим органам, хоча майже в усіх державах регіональні органи наділені правом визначення податкової бази, податкових ставок і встановлення регіональних податків. У багатьох країнах центральні влади здійснюють стягнення державних і регіональних податків, а потім - субсидування територій, що викликано низькою питоמוю вагою регіональних податків у структурі джерел фінансування регіональних органів влади (в Естонії - 0,1%, Болгарії - 1%, Греції - 2%, Угорщині - 4%, Голландії - 5%, Словенії - 5%, Латвії - 6%, Туреччини - 7% і т.д.), при цьому дуже високою є питома вага субсидій (в Естонії - 91%, Болгарії - 78%, Греції - 58%, Угорщині - 66%, Голландії - 60%, Словенії - 67%, Латвії - 68%, Туреччини - 56% тощо). Інші джерела надходження в дохідну частину регіональних бюджетів - збори, позики, доходи муніципальних підприємств, пені, штрафи, доходи від продажу муніципального майна або товарів і т.д. [2, с. 301].

Особливої уваги заслуговує практика розподілу одного і того ж податку в певній пропорції між центральним і регіональним бюджетами (так званий пайовий податок). Наприклад, В ФРН прибутковий податок розподіляється між центральними, земельними і місцевими властями в такій пропорції: 42,5, 42,5 і 15%; надходження від корпоративного податку і ПДВ діляться практично між центром і землями порівну. В Австрії центр, регіони і місцева влада ділять прибутковий податок в такій пропорції - 60, 22 і 18%, податок на нафтопродукти - 88,5, 8,5 і 3%, ПДВ - 69, 19 і 12% [5, с. 27].

Що стосується країн з перехідною економікою - в Китаї діють низькі ставки податку з корпорацій і планується скоротити розмір максимальної ставки податку на доходи фізичних осіб. Передбачається, що подібно деяким іншим країнам зниження ставок в Китаї буде сприяти скороченню масштабів приховування доходів від оподаткування та створення стимулів для розширення економічної діяльності. Швидке зростання доходів бюджету створює передумови для вирівнювання рівнів оподаткування як різних видів діяльності та підприємств, різних організаційно-правових форм, так і різних територій [2, с. 287].

В даний вірячи, незважаючи на світовий економічний спад, на порядку денному урядів різних країн стоїть податкова реформа. Так в 20 країнах знизилася ставка податку на прибуток, а в 18 - спрощений порядок сплати податків. У країнах ЄС середній показник ефективної податкової ставки знизився з 46% до 44.5%. Частково це стало результатом скорочення ставки податку на прибуток, що стався в 2007-2008 роках у Німеччині та Італії. Кілька країн, наприклад, Росія (з 24% до 20%) і Корея (з 25% до 22%) знизили ставки податку на прибуток підприємств і організацій або прискорили здійснення раніше запланованих реформ в рамках реалізації програм економічного стимулювання економіки [3, с. 182]

Кожна країна в залежності від рівня розвитку вибирає свій шлях у розподілі податкових повноважень і відповідальності між центральними і регіональними державними структурами.

Головною методологічною проблемою вивчення міжбюджетних відносин в зарубіжних країнах є вибір критеріїв для їх характеристики та класифікації. В економічній літературі традиційно використовуються три основні критерії: повноваження субнаціональних влади з формування своїх доходів і, насамперед, щодо запровадження власних податків; повноваження субнаціональних влади щодо здійснення видатків; процентна частка витрат субнаціональних властей в консолідованому бюджеті країни.

Критерій дохідних повноважень субнаціональних влади більш значущі для характеристики моделі міжбюджетних відносин, ніж критерії, побудовані на видаткових повноваження та відсотковій частці витрат субнаціональних властей в консолідованому бюджеті.

Виходячи із запропонованого критерію в теоретичному плані можна виділити три типи моделей міжбюджетних відносин: централізовану, в якій перелік субнаціональних податків та їх ставки визначаються законодавчою владою країни; децентралізовану, в якій регіональні та місцеві органи влади мають право встановлювати власні податки; змішану, в якій кількість субнаціональних податків обмежується певним, хоча й широким переліком або встановлюються максимально можливі ставки.

У самому загальному плані вибір моделі міжбюджетних відносин залежить від державного устрою (федерація, унітарна держава) і соціально-економічної ситуації, що складається в країні, що характеризується, зокрема, територіальними відмінностями в рівні життя.

Австралія є федеративною державою, що складається з шести штатів і двох внутрішніх територій - федеральної столиці та Північної території. Остання отримала в 1978 р. право самоврядування і нині наділена повноваженнями щодо формування доходів за рахунок власних податків та здійснення видатків в межах своїх повноважень. Незважаючи на федеральний устрій держави, яка використовується в Австралії модель міжбюджетних відносин є централізованою. Частка податків федерального уряду в консолідованому бюджеті країни складає 76,6%, частка податків штатів - 19,8%, частка місцевих податків - 3,6%. Частки доходів з урахуванням фінансової допомоги рівні, відповідно, 56,2%; 38,4%; 5,4%. Використовувана централізована модель міжбюджетних відносин включає як акумуляцію фінансових ресурсів у федеральному бюджеті, так і їх подальший розподіл між штатами. Засобами для підтримки штатів стали надходження від податку з продажів за ставкою 10% [1, с. 70].

Модель міжбюджетних відносин, яка використовується в Німеччині, можна охарактеризувати як змішану. До складу цього федеративної держави входять 16 земель. Їх законодавчі та виконавчі органи утворюють другий рівень державної влади і, відповідно, другий рівень бюджетної системи. Третій рівень бюджетної системи представлений місцевими органами влади.

Федеральні, регіональні і місцеві податкові доходи складають, відповідно, 48%; 34%; 13% (залишок надходить до Фонду вирівнювання тягара і частку ЄС) сукупних доходів консолідованого бюджету країни, а з урахуванням фінансової допомоги - 60,0%; 23,0%; 17,0%.

Вхідні до складу США 50 штатів мають широкі бюджетно-податковими повноваженнями. Зокрема, вони мають право вводити такі ж прямі податки, які існують на рівні федерації, і визначати як ставки, так і базу оподаткування. Проте, штати не мають повноважень щодо встановлення непрямих податків - податку з обороту або ПДВ. Вважається, що використання штатами таких податків перешкоджало б свободі торгівлі на території країни в цілому, а це заборонено Конституцією США. Частки федеральних, регіональних та місцевих податків у консолідованому бюджеті США становлять, відповідно, 66,3%; 20,6%; 13,1%; ас урахуванням фінансової допомоги - 49,7%; 28,3%; 22,0% [4, с. 218].

Зазначені риси міжбюджетних відносин характерні і для інших країн. Слід зазначити, що на практиці ці моделі піддаються істотному коригуванню, що відбиває характерні особливості конкретних держав.

Зарубіжний досвід у сфері міжбюджетних відносин концентрується на аналізі досвіду міжбюджетного регулювання в країнах з визнаною кращою практикою. Ефективна регіональна система міжбюджетних трансфертів або краща практика міжбюджетного регулювання характеризується наступними критеріями: високий рівень автономії місцевого самоврядування, яка характеризується стійкістю і передбачуваністю бюджетних доходів; справедливість, об'єктивність і прозорість системи міжбюджетних трансфертів; інформаційна відкритість, наявність великої бази даних; гармонійність і

розвиненість процедур взаємодії між органами влади різних рівнів; здатність до динамічного вдосконалення механізму міжбюджетних трансфертів.

Таким критеріям відповідає, зокрема, практика міжбюджетного регулювання в Австралії, Франції, Німеччини, Данії, Швеції, Іспанії, Швейцарії, Великобританії і США.

Так, у всіх цих країнах здійснюється і вертикальне (між різними рівнями влади) і горизонтальне (між органами влади одного рівня) бюджетне вирівнювання. Повсюдно проблема визначення обсягу міжбюджетної підтримки - політично складний і гостре питання вирішуване на основі політичного компромісу між прагненням досягти певного рівня і якості бюджетних послуг на всій території країни (регіону) і прийнятним в суспільстві мінімальним забезпеченням видаткових потреб. У міжнародній практиці застосовуються як централізовані (створюються на більш високому рівні влади), так і децентралізовані (створювані на тому ж бюджетному рівні) системи розподілу міжбюджетних трансфертів. Можливе застосування і комбінованих систем, що поєднують елементи централізованої і децентралізованої систем [4, с. 95]. У всіх країнах головну роль у міжбюджетних відносинах відіграє консультаційний процес між органами влади різних рівнів з питань бюджетного вирівнювання та надання міжбюджетної підтримки. Він служить невід'ємною частиною загальної політичної системи, забезпечуючи гнучкість міжбюджетного регулювання та збалансованість інтересів усіх його учасників.

Отже, аналіз закордонного досвіду формування доходів показує, що податковий федералізм різних країн неоднорідний і багато в чому залежить від обраного економічного курсу, існуючої податкової системи. На нього впливає класифікація податків за ієрархічним рівнем, ступеня платоспроможності, джерел коштів, необхідних для сплати, принципам і методам збору, величині ставки та напрямку використання зібраних податків.

РОЗДІЛ 2. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ

2.1. Аналіз дохідної частини державного бюджету

Доходи Державного бюджету — це частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій. Доходи бюджету відображають економічні відносини держави з підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які виникають у процесі стягнення бюджетних платежів.

Доходи Державного бюджету України формуються за рахунок: податку на додану вартість, акцизного збору, податку на прибуток підприємств усіх форм власності і підпорядкування (крім комунальних) у розмірах, визначених законом про Державний бюджет України на наступний рік; надходжень від зовнішньоекономічної діяльності, доходів від приватизації державного майна та від його реалізації, кредитної плати за оренду майна цільових майнових комплексів загальнодержавної власності, надходжень від внутрішніх позик; перевищення доходів над видатками Національного банку України; повернутих державних коштів (відсотків по державних позиках і кредитах та повернутих позик); плати за спеціальне використання природних ресурсів та інших доходів, встановлених законодавством України [35].

За 2018 рік Державний бюджет України отримав 928,1 млрд. грн., що на 134,7 млрд. грн., або на 17,0 відсотків більше ніж за 2017 рік.

Кошти, що передаються до місцевих бюджетів з Державного бюджету України відповідно до п.33 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України (експеримент) за 2018 рік становили — 3,3 млрд. гривень.

Найбільшу питому вагу в загальному обсязі надходжень до Державного бюджету України становили податкові надходження — 81,2 відсотка, з них:

- податок на додану вартість — 40,4 відсотка;
- акцизний податок — 12,8 відсотка;

- податок на прибуток підприємств – 10,4 відсотка;
- податок та збір на доходи фізичних осіб – 9,9 відсотка.

Неподаткові надходження становили 17,7 відсотка від загальної суми доходів державного бюджету, серед яких: власні надходження бюджетних установ – 5 відсотків; кошти, що перераховуються НБУ – 4,8 відсотка; частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність – 4,3 відсотка; від продажу 4G ліцензій – 0,9 відсотка.

Таблиця 2.1

Основні показники Державного бюджету України за 2017-2018 роки

Показники	Державний бюджет			
	Факт 2017 р.	Факт 2018 р.	Відхилення	
			млрд.грн.	Темпи приросту, %
Доходи	793,4	928,1	134,7	17,0
Видатки	839,5	985,8	146,4	17,4
Надання кредитів	7,9	8,3	0,5	5,8
Повернення кредитів	-6,0	-6,8	-0,8	13,5
Дефіцит	47,9	59,2	-	-

До загального фонду державного бюджету за 2018 рік надійшло 833,6 млрд. грн., що на 135,2 млрд. грн., або на 19,4 відсотка більше ніж за 2017 рік.

Найбільші надходження до загального фонду державного бюджету у 2018 році становили:

- податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів – 295,1 млрд. грн., що на 44,5 млрд. грн., або на 17,8 відсотка більше ніж у 2017 році;

- податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування – 79,1 млрд. грн., що на 15,7 млрд. грн., або на 24,7 відсотка більше ніж у 2017 році;

- податок на прибуток підприємств – 95,7 млрд. грн., що на 31,8 млрд. грн., або на 49,8 відсотка більше ніж у 2017 році;

- податок та збір на доходи фізичних осіб (у т.ч. військовий збір і податок на доходи фізичних осіб із доходу у вигляді процентів) – 91,7 млрд. грн., що на 16,7 млрд. грн., або на 22,3 відсотка більше ніж у 2017 році;

- акцизний податок – 86,9 млрд. грн., що на 8,1 млрд. грн., або на 8,5 відсотка менше порівняно із 2017 роком, що пояснюється збільшенням відсотку відрахувань до спеціального фонду надходжень податку на нафтопродукти і транспортні засоби, а також скороченням обсягів виробництва тютюнових виробів (за даними Держстату зменшення на 10,6 відсотка за січень–листопад 2018 року до відповідного періоду 2017 року);

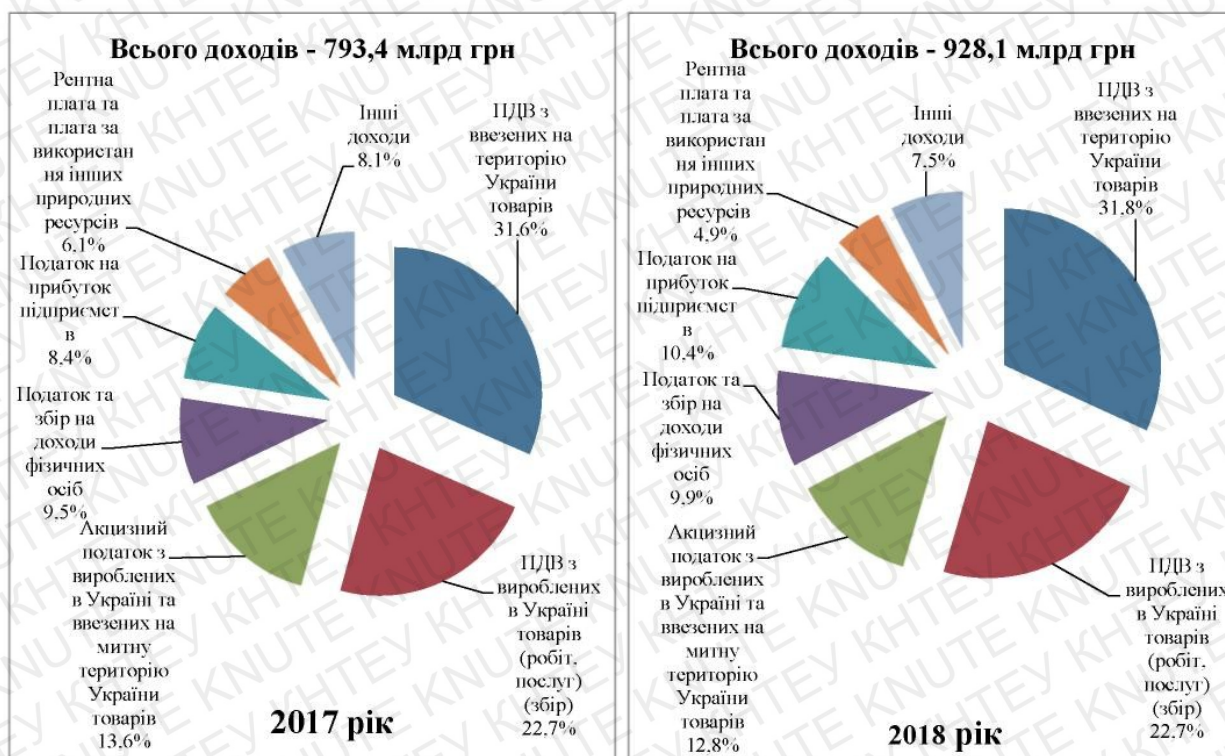
- рентна плата за користування надрами – 39,8 млрд. грн., що на 4,1 млрд. грн., або 9,2 відсотка менше ніж у 2017 році. Зниження надходжень з рентної плати за користування надрами для видобування природного газу пояснюється тим, що у 2017 році для сплати рентної плати застосовувався механізм клірингових розрахунків, який був визначений постановою Кабінету Міністрів України від 11.01.2005 № 20 «Про затвердження Порядку перерахування деяких субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг, субсидій та компенсацій». З 1 січня 2018 року зазначена постанова скасована та запроваджено монетизацію надання пільг та житлових субсидій;

- ввізне мито – 23,3 млрд. грн., що на 1,0 млрд. грн., або на 4,7 відсотка більше ніж у 2017 році;

За 2018 рік за загальним фондом державного бюджету відшкодовано ПДВ у сумі 131,7 млрд. грн., що на 11,6 млрд. грн. більше ніж за 2017 рік.

До спеціального фонду державного бюджету за 2018 рік надійшло 94,5 млрд. грн., що на 0,5 млрд. грн., або на 0,6 відсотка менше ніж за 2017 рік,

що пояснюється тим, що у квітні 2017 року надійшли конфісковані кошти та кошти, отримані від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення у сумі 29,7 млрд. грн., в той час як у 2018 році за вказаним джерелом надійшло лише 140,6 тис. гривень. В цілому, зниження надходжень до спеціального фонду державного бюджету у 2018 році частково компенсувалось зміною розподілу доходів між загальним та спеціальним фондом (відповідно до пункту 41 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України до спеціального фонду державного бюджету з 01 січня 2018 року зараховується 50 відсотків акцизного податку і ввізного мита на нафтопродукти і транспортні засоби).

У структурі доходів Державного бюджету України у 2018 році ПДВ із ввезених на територію України товарів становить 295,4 млрд грн або 31,8 % від загального обсягу надходжень, ПДВ із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) (без бюджетного відшкодування) – 210,8 млрд грн або 22,7 %, акцизний податок із вироблених в Україні та ввезених в Україну товарів – 118,9 млрд грн

або 12,8 %, податок на прибуток підприємств – 96,9 млрд грн або 10,4 %, податок та збір на доходи фізичних осіб – 91,8 млрд грн або 9,9 %.

2.2. Аналіз видаткової частини державного бюджету

Видатки Державного бюджету — це витрати держави на загальнодержавному рівні, які необхідні для виконання державою її функцій. Ці витрати виражають економічні відносини, на основі яких здійснюється використання централізованих коштів за напрямками, визначеними законом [14].

Категорію "видатки бюджету" можна розглядати у кількох аспектах: у матеріальному, економічному та юридичному. Бюджетний кодекс України у пункті 13-14 статті 2 розрізняє терміни "видатки бюджету" і "витрати бюджету". Згідно його редакції, видатки бюджету - це "кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів із бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету; проведення їх бюджетного відшкодування. Відповідно, наведений перелік коштів разом з видатками бюджету становлять витрати бюджету.

Економічний зміст видатків бюджету виражається через відносини, на основі яких відбувається процес використання коштів централізованих грошових фондів держави за різними спрямуваннями.

Юридичний аспект видатків бюджету обумовлений тим, що вони є складовою частиною фінансової діяльності держави, тому несуть у собі всі загальні особливості фінансової діяльності держави та мають характерні особливості, що властиві процесу використання державних централізованих грошових фондів. Відповідна частина фінансової діяльності пов'язана та знаходиться у взаємозв'язку з іншими її спрямуваннями, такими як: формуванням грошових фондів, їх розподілом та фінансовим контролем [9].

У ст. 30 Бюджетного кодексу [10] передбачено, що видатки Державного бюджету включають бюджетні призначення, встановлені Законом про Державний бюджет України на конкретні цілі, пов'язані з реалізацією державних програм. У Бюджетному кодексі передбачено чітке розмежування повноважень, а також механізм делегування повноважень між рівнями бюджетної системи.

Ст. 82 Бюджетного кодексу передбачає види видатків на здійснення повноважень, які мають фінансуватися з Державного бюджету. Це видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші передбачені цим кодексом видатки, які не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню. Держава може передати Раді міністрів Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідного передання бюджетних ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їх частки, а також трансфертів з Державного бюджету України.

У ст. 87 перелічені державні програми, які мають фінансуватися з Державного бюджету. До видатків, що здійснюються з Державного бюджету України, належать видатки на:

державне управління; законодавчу владу; виконавчу владу; Президента України; судову владу; міжнародну діяльність; фундаментальні та прикладні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу державного значення, міжнародні наукові та інформаційні зв'язки державного значення; національну оборону; правоохоронну діяльність та забезпечення безпеки держави;

освіту: спеціалізовані школи (у тому числі школи-інтернати), засновані на державній формі власності; загальноосвітні школи соціальної реабілітації; охорону здоров'я;

соціальний захист та соціальне забезпечення: державні спеціальні пенсійні програми (пенсії військовослужбовцям рядового, сержантського та

старшинського складу строкової служби та членам їх сімей, пенсії військовослужбовцям та особам керівного і рядового складу органів внутрішніх справ, пенсії, призначені за іншими пенсійними програмами); державні програми соціальної допомоги (грошова допомога біженцям; компенсації на медикаменти; програма протезування; програми і заходи щодо соціального захисту інвалідів, у тому числі програми і заходи Фонду України соціального захисту інвалідів; відшкодування збитків, заподіяних громадянам; заходи, пов'язані з поверненням в Україну кримськотатарського народу та осіб інших національностей, які були незаконно депортовані з України; щорічна разова грошова допомога ветеранам Великої Вітчизняної війни); державну підтримку громадських організацій інвалідів і ветеранів, які мають статус всеукраїнських; державні програми і заходи стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї; державну підтримку молодіжних громадських організацій, на виконання загальнодержавних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї; державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян; культуру і мистецтво; державні програми підтримки телебачення, радіомовлення, преси, книговидання, інформаційних агентств; фізичну культуру і спорт; державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки; програми реставрації пам'яток архітектури державного значення; державні програми розвитку транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікацій та інформатики; державні інвестиційні проекти; державні програми щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха; створення та поповнення державних запасів і резервів; обслуговування державного боргу; проведення виборів та референдумів; інші програми, які мають виключно державне значення.

Касові видатки Державного бюджету України за 2018 рік становили 985,8 млрд. грн., що на 17,4 відсотка, або на 146,4 млрд. грн. більше ніж за 2017 рік.

Найбільшу питому вагу серед видатків в загальному обсязі Державного бюджету України становили такі: міжбюджетні трансферти – 30,3 відсотка; соціальний захист та соціальне забезпечення – 16,6 відсотка; громадський порядок, безпека та судова влада – 11,9 відсотка; обслуговування боргу – 11,7 відсотка; оборона – 9,8 відсотка.

Касові видатки загального фонду державного бюджету за 2018 рік становили 884,2 млрд. грн., що більше за 2017 рік на 126,6 млн. грн., або на 16,7 відсотка.

Видатки загального фонду державного бюджету на: заробітну плату з нарахуваннями зросли проти 2017 року на 36,5 млрд. грн., або на 28 відсотків до 166,5 млрд. гривень; соціальне забезпечення (пенсії, допомоги, стипендії) збільшилось проти 2017 року на 17,5 млрд. грн., на 11,7 відсотка до 166,4 млрд. гривень.

За функціональною класифікацією статей видатків у 2018 році:

- видатки на обслуговування державного боргу за зведеним бюджетом були здійснені у обсязі 116,1 млрд. гривень;
- без урахування видатків на обслуговування державного боргу видатки на загальнодержавні функції за зведеним бюджетом зросли у 1,4 рази до 75,5 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом – зросли у 1,5 рази до 47,5 млрд. гривень;
- видатки на оборону за державним бюджетом зросли на 30,5 відсотка до 97 млрд. гривень;
- видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу за зведеним бюджетом зросли на 33,4 відсотка до 118 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом – на 33 відсотка до 116,9 млрд. гривень;
- видатки на економічну діяльність за зведеним бюджетом зросли на 36,8 відсотків до 140,8 млрд. грн., за державним бюджетом зросли на 35,3 відсотка до 63,6 млрд. гривень;

– видатки на охорону навколишнього природного середовища за зведеним бюджетом зросли на 12,1 відсотків до 8,2 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом на 10,6 відсотка до 5,2 млрд. гривень.

– видатки на житлово-комунальне господарство за зведеним бюджетом зросли на 11,6 відсотка до 30,3 млрд. гривень;

– видатки на охорону здоров'я за зведеним бюджетом зросли на 13,1 відсотка до 115,8 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом – на 35,2 відсотка до 22,6 млрд. гривень;

– видатки на духовний та фізичний розвиток за зведеним бюджетом зросли на 19,1 відсотка до 29 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом – на 28 відсотка до 10,1 млрд. гривень;

– видатки на освіту за зведеним бюджетом зросли на 18 відсотків до 210 млрд. грн., за державним бюджетом збільшились на 7,3 відсотка до 44,3 млрд. гривень;

– видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення за зведеним бюджетом зросли на 8,3 відсотка до 309,4 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом на 13,4 відсотка до 163,9 млрд. гривень.

У 2018 році у повному обсязі відповідно до фактично зареєстрованих зобов'язань перераховано із державного бюджету трансфертів місцевим бюджетам у сумі 299,4 млрд. грн., з яких:

- субвенції соціального захисту – 125,3 млрд. грн.;
- медична субвенція – 61,7 млрд. грн.;
- освітня субвенція – 60,4 млрд. грн.;
- базова дотація для забезпечення зміцнення податкової спроможності місцевих бюджетів – 8,2 млрд. гривень.

За рахунок повернення кредитів до Державного бюджету України за 2018 рік надійшло 6,8 млрд. грн., у тому числі до загального фонду – 6,4 млрд. гривень.

За 2018 рік надано кредитів з державного бюджету у сумі 8,3 млрд. грн., у тому числі з загального фонду – 1 млрд. гривень.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Напрями реформування бюджетної системи України

На сучасному етапі розвитку бюджетної системи необхідним є визначення впливу податкового навантаження на доходи зведеного бюджету та зростання реального валового внутрішнього продукту, а також впливу централізації видатків бюджету на економічне зростання, суттєву роль відіграє виявлення взаємозв'язку між зазначеними показниками з лагами у часі.

Важливим інструментом впливу на розвиток економіки і соціальної сфери є бюджет, позитивний вплив бюджетних видатків на темпи економічного зростання в цілому у державі та регіонах досягається не тільки за рахунок обсягів ресурсів, а й з врахуванням виваженої структури бюджетних видатків. Вибір відповідних шляхів бюджетного регулювання, їх ефективність залежать від низки чинників, зокрема, стану економічного розвитку держави, рівнем та тенденціями розвитку інституційного середовища та інфраструктури, функціонуванням певних технологічних укладів, розвиненістю та тенденціями розвитку суспільства, системи державного управління, забезпеченість людськими, матеріальними ресурсами, науковим потенціалом.

Проведення ефективної бюджетної політики, яка є одним з основних інструментів забезпечення соціально-економічного зростання, передбачає спрямування коштів на реалізацію таких пріоритетних завдань, які мають розв'язувати найбільш вагомі завдання для країни, у тому числі розвиток людського капіталу, сприяння розробці та запровадженню наукоємних, інноваційних, конкурентоспроможних технологій. Для посилення впливу видаткової частини бюджету на економічне зростання на сучасному етапі, необхідним є розробка та запровадження науково-обґрунтованих методів

визначення обсягів, пріоритетних напрямів та структури ресурсів бюджету, встановлення відповідних вагових показників, запровадження механізму відбору бюджетних програм та порядку використання коштів для їх фінансування, у тому числі тих, що фінансуються за рахунок субвенцій на виконання інвестиційних проектів.

Доцільним є удосконалення механізму посилення впливу держави на економічний розвиток шляхом подальшого розвитку програмно-цільового методу планування бюджету в частині переходу від управління видатками до управління відповідними результатами.

Розробка і реалізація ефективної державної політики у сфері видатків бюджету вимагає запровадження перспективного бюджетного планування як необхідної передумови досягнення сталого соціально-економічного зростання. Застосування перспективного прогнозування та планування у бюджетному процесі надає можливість узгодити політику у сфері доходів, видатків, дефіциту (профіциту) бюджету у коротко-, середньо- та довгостроковому періодах і перейти до формування довгострокової бюджетної політики, що є передумовою для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в Україні. Перспективне бюджетне планування на основі програмно-цільового підходу надає можливість встановлювати більш чіткі пріоритети у сфері бюджетних видатків, розробляти і реалізовувати стабільну бюджетну політику, посилити бюджетний контроль та підвищити відповідальність головних розпорядників за розподілом і використанням бюджетних коштів.

Подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення стадій бюджетного процесу щодо запровадження елементів середньострокового планування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів. Зазначене, безперечно, буде сприяти підвищенню позитивного впливу бюджетної політики у сфері видатків на збереження і

розвиток людського і соціального капіталу, та як передумови підвищення життєвого рівня та добробуту населення - економічне зростання [77] .

На даний час відбувається процес подальшого удосконалення програмно-цільового методу планування бюджету; необхідним є поглиблення застосування зазначеного методу як складової системи перспективного бюджетного планування. Впровадження програмно-цільового методу у бюджетний процес, як нової філософії складання бюджету, розпочато із 2002 року із прийняттям Урядом Концепції застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, якою визначено мету, основні принципи і елементи програмно-цільового методу, етапи реалізації Концепції. Програмно-цільовий підхід передбачає складання бюджету в розрізі бюджетних програм з визначенням їх відповідальних виконавців - головних розпорядників бюджетних коштів, бюджетні програми формуються із врахуванням систематизованого переліку заходів, що забезпечують досягнення відповідних мети, завдань та напрямів, закріплених паспортом бюджетної програми; визначення загальної мети кожної бюджетної програми, що включає цілі і завдання програми на короткостроковий, а також на довго- та середньостроковий періоди. Метою запровадження програмно-цільового методу є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання на основі визначених цілей та результативних показників. Зазначене повинно відбуватися на основі ретельного аналізу необхідних і можливих бюджетних ресурсів для фінансування програми у плановому та наступних роках і очікуваного результату від реалізації бюджетної програми. Вищенаведене передбачає розробку кількісних та якісних показників результативності – критеріїв оцінки і аналізу бюджетних програм щодо обсягів затрат, досягнення необхідних результатів, рівня ефективності і якості, які характеризують результати виконання програми та дають змогу здійснити оцінку використання бюджетних коштів. Результативні показники умовно поділяються на такі групи: показники затрат, що визначають обсяг затрат бюджетних коштів на реалізацію

бюджетної програми; показники продукту, що вказують на обсяг виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг у результаті виконання програми, зокрема, кількість виробленого продукту або наданих послуг, кількість споживачів товарів, робіт, послуг; показники ефективності, що відображають кількість створеного продукту на одиницю затрат бюджетних ресурсів; показники якості вироблених товарів, виконаних робіт, наданих послуг. За допомогою аналізу результативності бюджетної програми визначаються причини неефективної чи недостатньо ефективної її реалізації та пропонуються заходи, необхідні для покращання організації її виконання, а також з урахуванням економічної пріоритетності даної бюджетної програми оцінюються особливості її реалізації у наступних планових періодах [76].

Одним з елементів програмно-цільового методу є паспорт бюджетної програми, який визначає суму коштів, необхідних для виконання бюджетної програми, законодавчі підстави її реалізації, мету, завдання, напрями діяльності, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики, на підставі яких здійснюється контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів і аналіз виконання бюджетної програми, формування цих коштів за кожною бюджетною програмою починається на етапі складання проекту Державного бюджету України; проекти паспортів бюджетних програм готуються всіма розпорядниками бюджетних коштів на стадії підготовки та подання бюджетних запитів, а після затвердження державного бюджету вони уточнюються відповідно до затверджених бюджетних призначень. Складання паспортів бюджетних програм почалося з часу складання проекту Державного бюджету України на 2004 рік. Паспорт бюджетної програми є документом, який містить повну інформацію про бюджетну програму та застосовується для здійснення моніторингу, оцінки реалізації і контролю ефективності виконання бюджетної програми та цільового використання бюджетних коштів. Паспорт бюджетної програми визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики

бюджетної програми відповідно до бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період, на основі яких здійснюється контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів і аналіз виконання бюджетної програми.

Отже, одним з основних завдань бюджетного регулювання є упорядкування кількості бюджетних програм, зокрема шляхом складання головними розпорядниками бюджетних коштів плану діяльності на наступні за плановим два бюджетні періоди відповідно до середньострокових пріоритетів; розробки та затвердження паспортів бюджетних програм, складання звітів про їх виконання; здійснення управління бюджетними коштами у межах встановлених бюджетних повноважень та проведення оцінки ефективності бюджетних програм, внутрішнього фінансового контролю за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів.

3.2. Пріоритетні напрями бюджетної політики щодо підвищення ефективності формування та використання Державного бюджету України

Бюджетна система є основною ланкою економіки країни, зокрема, бюджет виступає дієвим інструментом державного регулювання економічного розвитку. Саме тому ключовою серед структурних реформ, що були започатковані й реалізуються з часу незалежності України, є бюджетна реформа, яка залишається актуальною й сьогодні.

Першим і успішним кроком у проведенні бюджетної реформи стало ухвалення Бюджетного кодексу у 2001 році, в результаті чого з'явилася можливість зробити бюджетну систему прозорішою, логічнішою, обґрунтованішою та надати більшої свободи органам місцевого самоврядування, визначити систему контролю й відповідальність за бюджетні правопорушення [39].

Бюджетним кодексом систематизовано й унормовано цілу низку найважливіших бюджетних питань, а саме:

приведено у відповідність до Конституції України терміни проходження основних стадій бюджетного процесу, розмежовано функції між органами державної влади й органами місцевого самоврядування;

запроваджено паралельне планування бюджетів усіх рівнів для підвищення рівня реальності бюджетних показників, урахування і збалансування інтересів різних регіонів, соціальних груп, усіх учасників бюджетного процесу;

закріплено конкретні джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів, зокрема, до останніх у повному обсязі передано надходження від податку з доходів фізичних осіб. Водночас податок на прибуток підприємств (крім комунальних підприємств), який є ризиковим і нестабільним щодо його сплати, залежним від сезонності виробництва й від рівня економічного розвитку території, віднесено до доходів державного бюджету, які враховуються при розрахунку міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам із державного бюджету;

розмежовано видатки державного й різних рівнів місцевих бюджетів виходячи із принципу субсидіарності, який полягає в наближенні надання державних послуг до їх безпосереднього споживача;

введено поділ видатків на ті, що враховуються, та ті, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, що в перспективі дасть змогу перейти до поділу видатків на виконання делегованих і власних повноважень місцевими органами влади;

чітко визначено систему міжбюджетних трансфертів, зокрема, встановлено їх види, сутність і мету надання, форми й механізми перерахування;

регламентовано прямі міжбюджетні відносини із 691-им місцевим бюджетом: республіканським Автономної Республіки Крим бюджетом, 24-ма обласними та 488-ма районними бюджетами, бюджетами міст Києва й

Севастополя, 176-ма бюджетами міст республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення;

встановлено застосування формульного методу планування міжбюджетних трансфертів виходячи з фінансових нормативів бюджетної забезпеченості як початковий захід у напрямі вирівнювання соціальної забезпеченості громадян різних регіонів України;

систематизовано бюджетні категорії шляхом визначення й унормування складових частин бюджетної класифікації, при цьому плату за послуги, що надаються бюджетними установами, віднесено до складу доходів бюджету;

встановлено вимоги щодо формування й використання резервного фонду бюджетів та бюджету розвитку місцевих бюджетів;

упорядковано учасників бюджетного процесу, розмежовано права й обов'язки головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня, одержувачів бюджетних коштів, визначено основні функції головних розпорядників бюджетних коштів;

створено правову основу для здійснення переходу від постатейного методу бюджетування до програмно-цільового методу, що надає можливість відстежити результативність використання бюджетних коштів та відповідає передовому міжнародному досвіду;

встановлено єдині правила складання проектів бюджетів, регламентовано процедури складання, розгляду та затвердження державного й місцевих бюджетів;

визначено правила проведення видатків у разі несвоєчасного прийняття закону про Державний бюджет (рішення про місцевий бюджет);

запроваджено особливі правила внесення та розгляду законопроектів у Верховній Раді, що можуть вплинути на виконання дохідної й видаткової частин державного бюджету, застосування яких спрямоване на упередження розбалансування бюджету та збільшення державного боргу;

впорядковано права й повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування при здійсненні запозичень і наданні гарантій за

рахунок бюджетних коштів, зокрема, міським радам міст із чисельністю населення понад вісімсот тисяч мешканців надано право здійснювати зовнішні запозичення;

заборонено створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами, що дало змогу акумулювати у складі бюджетів відповідного рівня доходи й видатки в повному обсязі;

заборонено здійснення бюджетними установами запозичень у будь-якій формі або надання за рахунок бюджетних коштів позичок юридичним і фізичним особам, а також надання позичок з одного місцевого бюджету іншому;

запроваджено казначейське обслуговування виконання державного й місцевих бюджетів;

встановлено правові підстави для створення системи внутрішнього фінансового контролю, визначено його завдання та відповідальність керівника за його організацію;

вперше систематизовано питання щодо контролю порушень бюджетного законодавства (визначені поняття й суб'єкти бюджетного правопорушення, повноваження органів влади в цій сфері, заходи впливу за виявлені порушення) та встановлено відповідальність за порушення бюджетного законодавства;

встановлено механізми реалізації принципу публічності і прозорості бюджетної системи, що передбачають дотримання вимог до публікації інформації про бюджет та надання Державним казначейством звітності про виконання бюджету органам влади.

Регулювання практично всього бюджетного процесу нормами одного нормативно-правового акта — Бюджетного кодексу (далі — Кодекс), з одного боку, створило передумови для полегшення підготовки й виконання бюджетів усіх рівнів, а з другого — новизна й унікальність його норм ускладнювали їх практичне застосування.

За вісім років організації бюджетного процесу за Кодексом перед бюджетом постали нові завдання, зумовлені розвитком суспільних і економічних відносин, підвищенням вимог до надання державою соціальних послуг.

Таким чином, прийнятий закон втілює у собі бачення сучасного розвитку бюджетної системи всіх гілок влади та фахівців інших інституцій, передбачив врегулювання найактуальніших бюджетних проблем.

Нова редакція Бюджетного кодексу України створює передумови для підвищення якості управління бюджетними коштами, забезпечення результативності, ефективності і прозорості використання бюджетних коштів, удосконалення бюджетної системи на всіх рівнях, забезпечення її стабільності й інвестиційної привабливості, а також унормовує актуальні для державного й місцевих бюджетів питання, що накопичились із часу ухвалення Кодексу. Положення оновленого Бюджетного кодексу України містять новації щодо організації бюджетного процесу і взаємовідносин його учасників на всіх його стадіях.

Так, у новій редакції Бюджетного кодексу України посилено положення, що визначають основи бюджетного процесу, а саме:

врегулюється зарахування податку з доходів фізичних осіб починаючи з 2011 року за місцем податкової адреси фізичної особи, а в разі відсутності податкової адреси фізичної особи-нерезидента на території України — за місцем реєстрації податкового агента;

забороняється відкриття позабюджетних рахунків стосовно бюджетних коштів (включаючи власні надходження бюджетних установ) органами влади та іншими бюджетними установами;

встановлюється вимога щодо обліку бюджетних зобов'язань за визначеними законодавством субсидіями, допомогами, пільгами незалежно від обсягу бюджетних призначень, передбачених на ці потреби;

розширюються основні функції головних розпорядників бюджетних коштів у частині розробки плану діяльності на два наступних за плановим бюджетних періоди, складання паспортів бюджетних програм і звітів про їх виконання, здійснення оцінки ефективності бюджетних програм, розробки

порядків використання бюджетних коштів, а також представлення головними розпорядниками результатів виконання бюджетних програм на пленарному засіданні Верховної Ради України при розгляді річного звіту про виконання державного бюджету;

внормовується складання прогнозу бюджету на два наступних за плановим бюджетних періоди на рівні державного й місцевих бюджетів, у тому числі прогнозних показників за бюджетними програмами, що забезпечують виконання інвестиційних програм. Законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) щодо таких інвестиційних програм встановлюватимуться бюджетні повноваження на майбутні зобов'язання;

визначаються складові програмно-цільового методу в бюджетному процесі, до яких включено бюджетну програму, її результативні показники й відповідального виконавця, паспорт бюджетної програми, та врегульовується застосування програмно-цільового методу бюджетування на рівні місцевих бюджетів. Одним із основних елементів цього методу є запровадження оцінки ефективності бюджетних програм і вимог щодо її проведення, зокрема головними розпорядниками бюджетних коштів;

подовжено дію порядків використання коштів державного бюджету в усіх наступних бюджетних періодах (із урахуванням змін до них, внесених у разі потреби) до завершення реалізації відповідної бюджетної програми, а для нових бюджетних програм і нових субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам встановлено термін затвердження порядків — не пізніше 60 днів від дати прийняття закону про Державний бюджет України;

внормовується здійснення за рахунок бюджетних коштів формування та/або збільшення статутних капіталів суб'єктів господарювання з участю Кабінету Міністрів України на державному рівні чи Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчого органу відповідної місцевої ради на місцевому рівні;

міністру фінансів України (керівникові місцевого фінансового органу за рішенням відповідної ради) надається право розміщувати тимчасово вільні кошти відповідного бюджету на депозитах або шляхом придбання цінних

паперів із подальшим поверненням таких коштів до кінця поточного бюджетного періоду;

посилюються вимоги щодо використання коштів із резервного фонду бюджету;

передбачається створення Стабілізаційного фонду з метою забезпечення економічної стабільності та послаблення залежності економіки від негативних наслідків кризових явищ;

за Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом) закріплюється право на здійснення за обґрунтованим поданням головного розпорядника бюджетних коштів перерозподілу видатків у розрізі економічної класифікації видатків бюджету в межах бюджетних призначень, установлених за бюджетною програмою окремо за її загальним і спеціальним фондами;

забороняється збільшення бюджетних призначень на оплату праці працівників бюджетних установ, а також на функціонування органів влади за рахунок зменшення інших видатків без внесення відповідних змін до закону про Державний бюджет (рішення про місцевий бюджет);

заборонено здійснення розрахунків із бюджетом у негрошовій формі, а також спрямування коштів із місцевих бюджетів на функціонування органів державної влади й військових формувань (крім випадків виконання ними делегованих законами України повноважень органів місцевого самоврядування);

врегулюється порядок використання власних надходжень бюджетних установ у разі перевищення їх фактичного обсягу над плановим;

уточнюються норми щодо виконання державного (місцевого) бюджету в разі його несвоєчасного затвердження (заборонено в разі несвоєчасного затвердження державного (місцевого) бюджету надання кредитів із бюджету та проведення капітальних видатків, окрім капітальних видатків, пов'язаних із надзвичайними подіями);

внормовується залучення на поворотній основі коштів єдиного казначейського рахунку для надання середньострокових позик місцевим

бюджетам та для покриття тимчасових касових розривів бюджетів і Пенсійного фонду України, пов'язаних зі здійсненням захищених видатків загального фонду місцевих бюджетів і виплатою пенсій, а також залучення у фінансових установах короткотермінових позик додатково, на покриття тимчасових касових розривів, що виникають за бюджетом розвитку місцевих бюджетів;

установлюється здійснення розрахунку загального обсягу фінансових ресурсів за кожним видом видатків, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, на підставі державних соціальних стандартів і нормативів;

запроваджується вимога щодо доведення Радою міністрів Автономної Республіки Крим і облдержадміністраціями до виконавчих органів міських рад і райдержадміністрацій обсягів соціальних субвенцій у триденний термін із дня отримання від уряду показників міжбюджетних відносин;

відповідно до конституційних норм включено положення щодо об'єднання органами місцевого самоврядування коштів місцевих бюджетів для виконання спільних проектів на договірних засадах;

визначаються особливості формування бюджетів об'єднань сіл, селищ і міст, що будуть створюватися згідно із законодавством про місцеве самоврядування;

за міським, сільським і селищним головою (виконавчим органом відповідних рад) закріплюються повноваження щодо прийняття рішень у частині розподілу й перерозподілу міжбюджетних трансфертів у міжсесійний період із наступним внесенням відповідних змін до рішення про місцевий бюджет;

Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) рад надається повноваження координувати діяльність відповідних органів стягнення з виконання показників доходів відповідного бюджету;

встановлюються вимоги щодо розподілу обсягу додаткової дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів між бюджетом

Автономної Республіки Крим і обласними бюджетами на підставі критеріїв, визначених Кабінетом Міністрів України, та затвердження такого розподілу законом про Державний бюджет України;

визначається перелік основних засад, із урахуванням яких місцевим бюджетам надаватимуться субвенції на виконання інвестиційних програм (проектів) (наприклад, економічна ефективність; спрямованість виключно на приріст і оновлення основних фондів; фінансова забезпеченість програм, термін упровадження яких довший, ніж бюджетний період; рівень забезпеченості закладами соціально-культурної сфери та розвитку дорожнього й комунального господарства; спроможність подальшого утримання об'єктів);

передбачається диференціювання коефіцієнта вирівнювання, який застосовується до бюджетів, що збалансовані з вилученням коштів до державного бюджету, залежно від рівня виконання доходів;

упорядковуються повноваження органів державної влади з питань бухгалтерського обліку (введено посаду державного бухгалтера, на якого покладено повноваження з ведення бухгалтерського обліку, складання звітності та контролю дотримання бюджетних повноважень у своєму органі й у підвідомчих установах, закріплено за Міністерством фінансів регулювання питань методології бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а за Держказначейством — ведення бухгалтерського обліку виконання бюджетів відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку);

встановлюється вимога щодо подання у складі річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України річних звітів про виконання кошторисів фондів загальнообов'язкового державного соціального й пенсійного страхування;

вдосконалюється система державного внутрішнього контролю та посилюється відповідальність учасників бюджетного процесу (передбачено запровадження в бюджетних установах внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту, розкрито їх сутність, завдання й механізми функціонування, визначено

види порушень бюджетного законодавства (40 видів), заходи впливу (7 видів) та процедури їх застосування контрольними органами, розмежовано й деталізовано контрольні повноваження органів державної влади, уповноважених на здійснення контролю дотримання бюджетного законодавства);

визначаються особливості зарахування податків і зборів (обов'язкових платежів) підприємств, що здійснюють свою діяльність у зоні відчуження та в зоні безумовного (обов'язкового) відселення;

бюджетну класифікацію доповнено класифікацією кредитування бюджету, що розмежовує різні за своєю економічною сутністю поняття “видатки” і “кредитування”;

уточнюються існуючі та вводяться нові терміни (зокрема, “бюджетні кошти”, “власні надходження бюджетних установ”, “гарантований державою борг”, “гарантований Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста борг”, “кошторис”, “місцеве запозичення”, “місцевий борг”, “одержувач бюджетних коштів”, “паспорт бюджетної програми”, “управління бюджетними коштами”, “програмно-цільовий метод у бюджетному процесі”).

Положеннями цього закону вдосконалено процедури формування, розгляду і прийняття закону про Державний бюджет України, зокрема:

закріплено статус Декларації цілей і завдань бюджету на наступний бюджетний період, визначено її зміст і термін прийняття Кабінетом Міністрів України (до 1 березня року, що передує плановому) та встановлено проведення парламентських слухань із питань бюджетної політики й ухвалення Верховною Радою України відповідних рекомендацій із цього питання, що забезпечує необхідні умови для якісної підготовки проекту державного бюджету;

скорочено процедури розгляду проекту закону про Державний бюджет України у Верховній Раді до двох читань замість існуючих трьох, що подовжує період його доопрацювання до другого читання Кабінетом Міністрів України спільно з уповноваженими представниками Комітету Верховної Ради України з питань бюджету;

встановлено право на подання до Верховної Ради України проекту закону про внесення змін до закону про Державний бюджет України будь-яким суб'єктом права законодавчої ініціативи, що узгоджено з положенням статті 93 Конституції України та рішенням Конституційного Суду України з цього питання;

впорядковано порядок розгляду законопроектів стосовно їх впливу на показники бюджетів (зменшення надходжень бюджету та/або збільшення витрат бюджету) й відповідності бюджетному законодавству та встановлено вимоги щодо набуття чинності такими законопроектами, прийнятими після 15 липня року, що передує плановому, не раніше початку бюджетного періоду, який настає за плановим;

установлено подання разом із проектом закону про Державний бюджет України розрахунку вартісної величини прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період; інформації про мету, завдання й очікувані результати виконання бюджетних програм головними розпорядниками бюджетних коштів; протоколу про результати консультацій Кабінету Міністрів України із всеукраїнськими асоціаціями органів місцевого самоврядування; переліку головних розпорядників коштів державного бюджету, включених у проект закону;

встановлено вимогу щодо визначення законом про Державний бюджет України й рішенням про місцевий бюджет видатків на оплату праці працівників бюджетних установ та розподілу видатків на централізовані заходи між адміністративно-територіальними одиницями.

З метою збереження макроекономічної стабільності та недопущення збільшення обсягу боргових зобов'язань удосконалено положення Кодексу, що регулюють управління такими зобов'язаннями, а саме:

Кабінету Міністрів України передано право визначати умови здійснення державних запозичень;

заборонено дострокове погашення зобов'язань на вимогу кредиторів за державними чи місцевими запозиченнями й зобов'язаннями, забезпеченими державними чи місцевими гарантіями;

встановлено, що кредитні договори, за якими в законі про Державний бюджет України передбачено кошти для їх реалізації, а також витрати на обслуговування й погашення не потребують ратифікації, якщо інше не встановлено законом;

Верховній Раді Автономної Республіки Крим, відповідній місцевій раді надано право встановлювати порядок продажу прав вимоги погашення простроченої більш ніж три роки заборгованості за кредитами (позиками), залученими під місцеві гарантії, а також кредитами з відповідних місцевих бюджетів із дотриманням вимог, установлених Кабінетом Міністрів України;

заборонено реструктуризацію і списання заборгованості суб'єктів господарювання перед Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою за кредитами (позиками), залученими Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою або під місцеві гарантії, та за кредитами з бюджету за винятком випадків, визначених Кодексом;

Верховній Раді Автономної Республіки Крим та місцевим радам надано право здійснювати місцеві внутрішні й зовнішні запозичення після завершення адміністративно-територіальної реформи щодо укрупнення адміністративно-територіальних одиниць (до її завершення право на здійснення місцевих внутрішніх запозичень та надання місцевих гарантій мають міські ради; місцевих зовнішніх запозичень — міські ради міст із чисельністю населення понад п'ятсот тисяч). Місцеві запозичення передбачено зараховувати виключно до бюджету розвитку місцевих бюджетів та здійснювати в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, за погодженням із Міністерством фінансів, яке уповноважене на ведення реєстру таких запозичень;

встановлено граничну величину загального обсягу місцевого боргу на рівні 200 % середньорічного прогнозного обсягу надходжень до бюджету розвитку та вимогу щодо вжиття відповідною місцевою радою заходів для приведення фактичного обсягу боргу до граничної величини в разі його перевищення.

Таким чином, завдяки прийняттю нової редакції Бюджетного кодексу України створено стимули і передумови для підвищення якості управління бюджетними коштами, демократизації та децентралізації бюджетного процесу, а також проведення реформ в інших сферах суспільства.

Перелічені напрями є основними завданнями щодо стратегічного розвитку бюджетної системи, які надалі будуть уточнюватись та розширюватись відповідно до актуальних завдань сучасності й основних тенденцій розвитку суспільства в майбутньому.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Державний бюджет як одна з ланок фінансової системи відображає грошові відносини, які виникають між державою з одного боку і підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності і фізичними особами – з іншого, з приводу утворення централізованого фонду грошових коштів держави і його використання на розширене відтворення, підвищення рівня життя і задоволення інших суспільних потреб.

Сутність бюджету кожної країни визначається соціально-економічним устроєм суспільства, рівнем розвитку продуктивних сил, природою існуючих форм власності, виконуваних державою функцій та іншими факторами. Державний бюджет є ефективним важелем здійснення бюджетної політики, спрямованої на забезпечення життєдіяльності суспільства та процесів розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту. Державний бюджет відіграє важливу роль в якості інструмента ефективної макроекономічної політики, коли належні бюджетні ресурси і їх ефективне використання забезпечують збалансованість економіки та фінансову стійкість економіки. В сучасних умовах розвитку державний бюджет виступає офіційним фінансовим документом про доходи і видатки країни на поточний рік. Державний бюджет являється обов'язковим атрибутом суверенітету держави і забезпечує розвиток усіх її сфер діяльності.

Політика формування доходів державного бюджету у різних країнах має свою специфіку, пов'язану з особливостями соціально-економічної моделі, яка розвивається у тій чи іншій державі, національними, історичними, ментальними традиціями, соціальною структурою населення та іншими чинниками. Втім, спільною ознакою усіх країн є використання бюджету як дієвого важеля впливу держави на суспільне відтворення, структуру економіки, перерозподіл доходів населення та вирівнювання його майнового стану, вирішення інших важливих проблем соціально-економічного розвитку суспільства.

Аналіз закордонного досвіду формування доходів показує, що податковий федералізм різних країн неоднорідний і багато в чому залежить від обраного економічного курсу, існуючої податкової системи. На нього впливає класифікація податків за ієрархічним рівнем, ступеня платоспроможності, джерел коштів, необхідних для сплати, принципам і методам збору, величині ставки та напрямку використання зібраних податків.

За 2018 рік Державний бюджет України отримав 928,1 млрд. грн., що на 134,7 млрд. грн., або на 17,0 відсотків більше ніж за 2017 рік. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі надходжень до Державного бюджету України становили податкові надходження – 81,2 відсотка, з них: податок на додану вартість – 40,4 відсотка; акцизний податок – 12,8 відсотка; податок на прибуток підприємств – 10,4 відсотка; податок та збір на доходи фізичних осіб – 9,9 відсотка. У структурі доходів Державного бюджету України у 2018 році ПДВ із ввезених на територію України товарів становить 295,4 млрд грн або 31,8 % від загального обсягу надходжень, ПДВ із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) (без бюджетного відшкодування) – 210,8 млрд грн або 22,7 %, акцизний податок із вироблених в Україні та ввезених в Україну товарів – 118,9 млрд грн або 12,8 %, податок на прибуток підприємств – 96,9 млрд грн або 10,4 %, податок та збір на доходи фізичних осіб – 91,8 млрд грн або 9,9 %.

Касові видатки Державного бюджету України за 2018 рік становили 985,8 млрд. грн., що на 17,4 відсотка, або на 146,4 млрд. грн. більше ніж за 2017 рік. Касові видатки загального фонду державного бюджету за 2018 рік становили 884,2 млрд. грн., що більше за 2017 рік на 126,6 млн. грн., або на 16,7 відсотка. Найбільшу питому вагу серед видатків в загальному обсязі Державного бюджету України становили такі: міжбюджетні трансферти – 30,3 відсотка; соціальний захист та соціальне забезпечення – 16,6 відсотка; громадський порядок, безпека та судова влада – 11,9 відсотка; обслуговування боргу – 11,7 відсотка; оборона – 9,8 відсотка.

Серед стратегічних напрямів розвитку бюджетної системи варто виділити: завершення податкової реформи, що має забезпечити формування

прогнозованої, раціональної податкової політики, сприяти економічному зростанню, створити єдине правове поле діяльності суб'єктів господарювання, поліпшити якість планування доходів бюджетів та збільшити обсяги надходжень бюджету; впорядкування системи діючих податкових пільг, що надаються за галузевою і професійною ознаками, та вирівнювання податкового навантаження за видами економічної діяльності, відмова від практики надання центральними органами виконавчої влади пільг, що зменшують доходи місцевих бюджетів на виконання власних повноважень, у зв'язку з чим не існуватиме потреби в наданні державою коштів на компенсацію таких втрат доходів місцевих бюджетів; запровадження повноцінного середньострокового бюджетного планування в розрізі головних розпорядників бюджетних коштів і бюджетних програм на рівні державного й місцевих бюджетів як результат затвердження трирічних бюджетів, що буде реальним кроком до підвищення ефективності видатків бюджету та якості бюджетної політики в цілому; проведення системних структурних реформ у соціальній сфері, зокрема, найбільш назрілою й актуальною для суспільства є реформа охорони здоров'я, в основу якої має бути покладено перехід до обов'язкового медичного страхування, перегляд бюджетних видаткових повноважень у цій сфері, в тому числі за рівнями бюджетів; подальше посилення фінансової основи бюджетів місцевого самоврядування шляхом об'єднання територіальних громад сіл, селищ і міст із метою створення повнофункціональних об'єднань громад із закріпленням за ними достатнього фінансового ресурсу для надання ними якісних суспільних послуг відповідно до державних соціальних стандартів. За європейськими нормами первинна територіальна одиниця має налічувати не менше 100 тис. мешканців.

Напрями є основними завданнями щодо стратегічного розвитку бюджетної системи, які надалі будуть уточнюватись та розширюватись відповідно до актуальних завдань сучасності й основних тенденцій розвитку суспільства в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боголіб Т.М., Малишко В.В. Бюджетна система України. К. : Пан Тот, 2013. 570 с.
2. Бояр А. О. Бюджетний процес у Європейському Союзі : монографія / А. О. Бояр; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ф-т міжнар. відносин. Луцьк : Захарчук В.М., 2012. 522 с.
3. Бюджет України : монографія : у 2-х кн. Кн. 1 : Бюджет - головна ланка фінансів держави / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. 201 с.
4. Бюджет України : монографія : у 2-х кн. Кн. 2 : Виконання бюджету / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. 187 с.
5. Бюджетна система / В. В. Бабіченко [та ін.] ; за ред.: В. М. Федосов, С. І. Юрій. К. : Центр учбової літ. ; Тернопіль : Економічна думка, 2012. 871 с.
6. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку / за ред. Л.В. Лисяк.- Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 396 с.
7. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. 17 серпня 2010. № 151.
8. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. Київ: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
9. Василик О. Д. Бюджетна система України / О. Д. Василик К. : Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
10. Васютинська Л. А. Бюджетна система України: проблемні питання : монографія / Л. А. Васютинська, М. О. Слатвінська, О. Ю. Дубовик, І. С. Луценко, І. В. Мартинюк; ред.: В. Г. Баранова; Одес. нац. екон. ун-т. Одеса : Атлант, 2013. 251 с.
11. [Горбатюк В.І. Державні фінанси як об'єкт управління // Економіка та держава. Київ, 2012. № 6. С. 111–114.](#)

12. Грабчук О. Фінансове прогнозування невизначеності економічних процесів на макрорівні : моногр. / О. М. Грабчук. Дніпропетровськ: Вид. Біла К. О., 2012. 358 с.
13. Грузіна І. А. Дослідження зарубіжного досвіду побудови бюджетної системи. Бізнес Інформ. 2016. № 11. С. 61-64.
14. Гусаревич Н.В. Формування доходів в умовах економічних перетворень. Економічний вісник університету. 2016. № 30/1. С. 152–158.
15. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канева та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
16. Державні фінанси : теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі : пер. з англ. / За ред. Ю. Немеца. К. : Основи, 1998. 542 с.
17. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / за ред. А. М. Соколовської. К. : ДННУ “Академія фінансового управління”, 2013. 494 с.
18. Дяченко Я. Я., Колесник Л.М., Цугунян А.М. Пріоритетні напрями державного впливу на формування доходів бюджету. Фінанси України. 2008. С. 9–15.
19. Евтушенко Н. Н., Царук А.Ю. Основные направления бюджетной политики Украины на 2017 год. Молодий вчений. 2017. №2. – С. 247–253.
20. Економіка України в дослідженнях і прогнозах: 20 років діяльності Інституту економіки та прогнозування НАН України : монографія / відп. ред. – В.М. Геець. К., 2018. 568 с.
21. Євроінтеграційний розвиток фінансової системи України / За ред. І. Я. Чугунова. К. : Акад. фін. упр., 2009. 471 с.
22. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна. К. : Ін-т соц.-екон. страт., 2007. 538 с.
23. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації/ В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.

24. Карлін М. І. Державні фінанси розвинутих країн: Навчальний посібник. Львів: Новий Світ, 2000, 2010. 484 с.
25. [Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу : навчальний посібник / М.І. Карлін. Київ : Знання, 2011. 639.](#)
26. Кириленко О. Актуальні проблеми реформування бюджетної системи України. Світ фінансів. 2006. Вип. 4 (9). С. 7–16.
27. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика [монографія] / Т. А. Коляда. Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. 396 с.
28. Крючкова Н.М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: Монографія / Н.М. Крючкова. Одеса: Астропринт, 2011. 190 с.
29. Кульчинський М. І., Перун З.В. Формування та виконання бюджетів за програмно-цільовим методом. Фінанси України. 2005. № 2. С. 78–84.
30. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
31. Крикун Т.І. Розвиток системи планування видатків бюджету в Україні. Економічний вісник університету. 2018. № 38. С. 126–132.
32. Лесік І. М., Войналович А.М. Шляхи розв'язання проблеми дефіциту державного бюджету Молодий вчений. 2016. №12. С. 833–836.
33. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: [моногр.] / Л. В. Лисяк. К.: ДННУ АФУ, 2009. 600 с.
34. Лободіна З. Бюджетна система України: проблеми функціонування та перспективи вдосконалення. Вісник Тернопільського національного економічного університету. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. Вип. 3. С. 29-42.
35. Лук'яненко І. Г. Системне моделювання показників бюджетної системи України: принципи та інструменти: [моногр.] / І. Г. Лук'яненко. К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 542 с.
36. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І. О. Луніна. К. : Наук. думка, 2006. 432 с.

37. Луніна І. О. Державні фінанси України у перехідний період / Луніна І. О. Х. : Форт, 2000. 296 с.
38. Луніна І. О. Проблеми й перспективи розвитку системи державних фінансів в Україні. Фінанси України. 2010. № 2. С. 3–12.
39. Лютий І.О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики держави. Фінанси України. 2008. 7. .43-49.
40. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави: монографія. Київ: КНТЕУ, 2018. 373 с.
41. Макогон В.Д. Бюджет як інструмент економічного зростання. Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету. 2016. Вип.28/1. С. 203–207.
42. Макогон В.Д. Бюджетні видатки у системі соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 3. С. 114–124.
43. Місцеві фінанси / за ред. О. Б. Жихор, О. П. Кириленко. - К. : УБС НБУ, 2015. 579 с.
44. Мярковський А. І. Пріоритетні напрями бюджетної політики. Наукові праці НДФІ. 2010. Вип. 1 (50). С. 3–14.
45. Мярковський А. І., Чугунов І. Я. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2010. № 5. С. 5–15.
46. Національні фінансові системи в умовах глобалізації: [монографія] / за заг. ред. І.О. Лютого. Івано-Франківськ: Галицька Академія, 2008. 308 с.
47. Омелянович Л.О. Бюджетна система/ За ред. Л.О. Омелянович. 2011. 357 с.
48. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): моногр. / В. Опарін. 2-ге вид. К. : КНЕУ, 2006. 240 с.
49. Остріщенко Ю.В. Теоретико-методологічні засади запровадження програмно-цільового методу на місцевому рівні. Наукові праці НДФІ. 2009. №2. С. 84–91.
50. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

51. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/>
52. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
53. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. URL: www.ibser.org.ua.
54. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua.
55. Пасічний М. Д. Механізм управління дефіцитом бюджету в умовах соціально-економічних перетворень. Економіка та держава. 2011. № 9. С. 46–50.
56. Пасічний М.Д. Фінансова політика держави: монографія/ М.Д.Пасічний. Київ: Київ.нац.торг-еконо.ун-т, 2019. 440 с.
57. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України / Пасічник Ю. В. К. : Знання-Прес, 2006. 607 с.
58. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : монографія. / Ю. В. Пасічник. Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2005. 642 с.
59. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: / Ю. В. Пасічник. К.: Знання-Прес, 2002. 495с.
60. Пильтай О.В. Державний сектор економіки: теорія, методологія, управління розвитком України. Монографія / О.В. Пильтай. - К: КНТЕУ, 2010.
61. Податкова політика держави: теорія формування та практика реалізації: монографія / [Тарангул Л. Л. та ін.]. Ірпінь : ВЦ НУ ДПС України, 2013. 405 с.
62. Податкова політика: стратегія соціального розвитку: монографія / [Калінеску Т. В. та ін. ; за наук. ред. Т. В. Калінеску] ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ : Вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2013. 255 с.
63. Податковий кодекс України. К.: ДП “ІВЦ ДПА України”, 2010. 336 с.
64. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції: монографія / А. І. Крисоватий, В. М. Мельник, Т. В. Кошук. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 234 с.

65. Полозенко Д. В. Фінансова політика в умовах трансформаційної економіки України (1992-2008) / Д. В. Полозенко. К.: НДФІ, 2008. 392 с.
66. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки» від 31.05.2017 р. № 411. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/411-2017-p>
67. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України за станом на 25.12.2015 р. Верховна Рада України від 25.12.2015 № 928-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
68. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
69. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII. Верховна Рада України від 07.12.2017 № 2246-VIII: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
70. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України за станом на 23.11.2018 2629-VIII.: Верховна Рада України від 23.11.2018 № 2629-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>
71. Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Постанова Верховної Ради України від 24 червня 2016 року № 478-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
72. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2017 і 2019 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2015 р. № 558 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
73. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки: Розпорядження Кабінету міністрів України від 14.06.2017 № 411-р.
74. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 315-р URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/315-2018-%D1%80/>

75. Прокофьев С. Е., Макаров А. В. Обеспечение бюджетной транспарентности в зарубежных странах. Финансы. 2010. № 4. С. 62–64.
76. Прус Н.В. Еволюція розвитку бюджетних відносин. Економічний вісник університету. 2016. № 29/2. С. 560–568.
77. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.09.2012 № 633-р «Про схвалення Концепції розвитку системи управління державними фінансами» / URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>
78. Стратегія управління державними фінансами на 2017-2021 роки: 8.02.2017 URL: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/kabmin-ukhvalyv-stratehiuu-upravlinnia-derzhavnymy-finansamy-na--roky?category=bjudzhet>
79. Сучасна бюджетна система : правила та процедури / [За заг. ред. В. В. Зубенка]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження». К., 2017. 184 с.
80. Удосконалення управління державними фінансами та реформування податкової системи України. К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2015. 446 с.
81. Фещенко А.В., Проноза П.В., Кузьминчук Н.В. Бюджетна система України. К.: «Кондор», 2008. С. 74.
82. Фінанси / за ред. І.О.Лютого. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 728 с.
83. Фінанси / за ред. Л. В. Лисяк; Ун-т мит. справи та фінансів. Дніпро : Акцент, 2017. 298 с.
84. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / За ред. І. Я. Чугунова. К. : ДННУ АФУ, 2009. 848 с.
85. Фінансовий потенціал регіону: механізми формування та використання : моногр. / за ред. М. А. Козоріз. Львів: 2012. 307 с.
86. Формування і функціонування бюджетної системи України: [монографія] / за заг. ред. А.А. Мазаракі. К.: Книга, 2003. 344 с.
87. Чинники і тренди економічного зростання в Україні : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук М.І.Скрипниченко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». К., 2018. 386 с.

88. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / Чугунов І. Я. К. : НІОС, 2003. 488 с.
89. Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання / І. Я.Чугунов. К. : НДФІ, 2005. 259 с.
90. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. Вісник КНТЕУ. 2016. № 5. С. 5–18.
91. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни. Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету. 2016. Вип.28/1. С. 217–226.
92. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. Вісник КНТЕУ. № 5. С. 5–18.
93. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54-61.
94. Шаповал С.Л. Планування видатків бюджету в системі фінансово-економічного регулювання. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 4. С. 108–116.
95. Шаповал С.Л. Система бюджетного планування в Україні. Вісник КНТЕУ.2016. № 5. С. 112–124.
96. Шаповал С.Л. Формування доходів бюджету в умовах трансформації економіки. Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. 2016. № 29/2. С. 591–595.
97. Шевчук І. Л. Бюджетна система / І. Л. Шевчук, В. О. Черепанова, Т. О. Ставерська. - 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Іванченко І.С., 2015. 282 с.
98. Юшко С. В. Бюджетна система / С. В. Юшко; Харків. нац. екон. ун-т ім. С. Кузнеця. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. 347 с.
99. Budget policy of social development.Chugunov I., KanevaT., Makogon V., Pasichnyi M., Nikitishin A., Adamenko I., Krykun T., Kozarezenko L., Sobchuk S. General editorship Chugunov I. Scientific Route.Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Виконання державного бюджету України в 2018 р. (млн. грн.)

2018	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо (дефіцит бюджету)
Заплановані показники	917879,4	991700,0	6828,7	-80649,4
січень	55186,6	46881,0	435,0	7870,6
лютий	111444,0	113214,6	-154,2	-1616,4
березень	193581,3	214277,4	-132,1	-20564,0
квітень	272848,0	293405,9	29,2	-20587,1
травень	369730,2	379901,8	-995,6	-9176,0
червень	449006,5	458966,6	-177,9	-9782,2
липень	513508,5	526322,9	541,7	-13356,2
серпень	607563,2	595212,0	553,5	11797,7
вересень	674785,3	681305,6	809,2	-7329,5
жовтень	747412,6	752988,0	591,2	-6166,6
листопад	843261,8	843325,3	120,1	-183,6
грудень	928108,3	985842,0	1514,3	-59247,9

Додаток Б

Таблиця Б1

Виконання державного бюджету України з 2008 по 2018 рр. (млн. грн.)

	Доходи		Видатки		Кредитування		Сальдо	% ВВП
	% ВВП		% ВВП		% ВВП		(дефіцит бюджету)	
2008	231686,3	24.44	241454,5	25.47	2732,5	0.29	-12500,7	-1.32%
2009	209700,3	22.96	242437,2	26.54	2780,3	0.30	-35517,2	-3.89%
2010	240615,2	22.23	303588,7	28.04	1292,0	0.12	-64265,5	-5.94%
2011	314616,9	23.90	333459,5	25.33	4715,0	0.36	-23557,6	-1.79%
2012	346054,0	24.56	395681,5	28.08	3817,7	0.27	-53445,2	-3.79%
2013	339180,3	23.31	403403,2	27.73	484,7	0.03	-64707,6	-4.45%
2014	357084,2	22.79	430217,8	27.46	4919,3	0.31	-78052,8	-4.98%
2015	534694,8	27.01	576911,4	29.14	2950,9	0.15	-45167,5	-2.28%
2016	616274,8	25.86	684743,4	28.73	1661,6	0.07	-70130,2	-2.94%
2017	793265,0	26.59	839243,7	28.13	1870,9	0.06	-47849,6	-1.60%
2018	928108,3		985842,0		1514,3		-59247,9	

Додаток В

Таблиця В.1

Доходи державного бюджету України в 2018 р. (млн. грн.)

2018	Доходи		
на 01.02.2018	55186,6	за січень	55186,6
на 01.03.2018	111444,0	за лютий	56257,4
на 01.04.2018	193581,3	за березень	82137,3
на 01.05.2018	272848,0	за квітень	79266,7
на 01.06.2018	369730,2	за травень	96882,2
на 01.07.2018	449006,5	за червень	79276,3
на 01.08.2018	513508,5	за липень	64502,0
на 01.09.2018	607563,2	за серпень	94054,7
на 01.10.2018	674785,3	за вересень	67222,1
на 01.11.2018	747412,6	за жовтень	72627,3
на 01.12.2018	843261,8	за листопад	95849,3
на 31.12.2018	928108,3	за грудень	84846,5
план на 2018 •	917879,4	виконання	101,1%

Додаток Г

Таблиця Г.1

Доходи Державного бюджету України за статтями доходів в 2018 р. (млн. грн.)

на 31.12.2018 (за 2018 р.)	Код бюджетної класифікації	Доходи	
Усього		928108,3	100.00%
Податкові надходження	10000000	753815,6	81.22%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	188624,1	20.32%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	91741,8	9.88%
Податок на прибуток підприємств	11020000	96882,3	10.44%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	45265,7	4.88%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	493360,6	53.16%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	71143,8	7.67%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	47708,6	5.14%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	79130,9	8.53%
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	14070000	295377,3	31.83%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	27076,6	2.92%
Ввізне мито	15010000	26560,4	2.86%
Вивізне мито	15020000	516,2	0.06%
Збори на паливно-енергетичні ресурси	17000000	-6,2	0.00%
Інші податки та збори	19000000	-505,1	-0.05%
Неподаткові надходження	20000000	164676,5	17.74%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	87170,4	9.39%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	22000000	18413,6	1.98%
Інші неподаткові надходження	24000000	12399,9	1.34%
Власні надходження бюджетних установ	25000000	46692,6	5.03%
Доходи від операцій з капіталом	30000000	657,5	0.07%
Надходження від продажу основного капіталу	31000000	33,6	0.00%
Надходження від реалізації державних запасів товарів	32000000	573,2	0.06%
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	33000000	50,8	0.01%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	42000000	1464,8	0.16%
Цільові фонди	50000000	187,5	0.02%
Офіційні трансферти	40000000	7306,3	0.79%

Додаток Д

Таблиця Д1

Видатки державного бюджету України в 2018 р. (млн. грн.)

2018	Видатки		
на 01.02.2018	46881,0	за січень	46881,0
на 01.03.2018	113214,6	за лютий	66333,6
на 01.04.2018	214277,4	за березень	101062,7
на 01.05.2018	293405,9	за квітень	79128,5
на 01.06.2018	379901,8	за травень	86495,9
на 01.07.2018	458966,6	за червень	79064,9
на 01.08.2018	526322,9	за липень	67356,3
на 01.09.2018	595212,0	за серпень	68889,1
на 01.10.2018	681305,6	за вересень	86093,5
на 01.11.2018	752988,0	за жовтень	71682,5
на 01.12.2018	843325,3	за листопад	90337,2
на 31.12.2018	985842,0	за грудень	142516,7
план на 2018 •	991700,0	виконання	99,4%

Додаток Є

Таблиця Є.1

Видатки державного бюджету України (функціональна класифікація) в 2018 р.
(млн. грн.)

на 31.12.2018 (за 2018 р.)	Код бюджетної класифікації	Видатки	
Усього		985842,0	100.00%
Загальнодержавні функції	0100	162949,9	16.53%
у т.с. Обслуговування держборгу	0170	115431,2	11.71%
Оборона	0200	97024,0	9.84%
Громадський порядок, безпека, судова влада	0300	116875,6	11.86%
Економічна діяльність	0400	63600,7	6.45%
Охорона навколишнього середовища	0500	5241,2	0.53%
Житлово-комунальне господарство	0600	296,9	0.03%
Охорона здоров'я	0700	22617,9	2.29%
Духовний та фізичний розвиток	0800	10107,1	1.03%
Освіта	0900	44323,4	4.50%
Соціальний захист та соціальне забезпечення	1000	163865,6	16.62%
у т.с. Соціальний захист пенсіонерів	1020	150091,0	15.22%
Міжбюджетні трансферти	0180	298939,7	30.32%

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Видатки державного бюджету України (економічна класифікація)
в 2018 р. (млн. грн.)

на 31.12.2018 (за 2018 р.)	Код бюджетної класифікації	Видатки	
Усього		985842,0	100.00%
Поточні видатки	2000	916042,3	92.92%
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	2100	171258,5	17.37%
Використання товарів та послуг	2200	157548,2	15.98%
Обслуговування боргових зобов'язань	2400	116297,3	11.80%
у т.с. Обслуговування внутрішніх боргових зобов'язань	2410	74975,6	7.61%
у т.с. Обслуговування зовнішніх боргових зобов'язань	2420	41321,7	4.19%
Поточні трансферти	2600	297695,2	30.20%
Соціальне забезпечення	2700	166624,8	16.90%
у т.с. Виплата пенсій та допомоги	2710	151244,5	15.34%
Інші поточні видатки	2800	6618,3	0.67%
Капітальні видатки	3000	69799,7	7.08%
Придбання основного капіталу	3100	32668,5	3.31%
Капітальні трансферти	3200	37131,2	3.77%

Додаток 3

Таблиця 3.1

Видатки державного бюджету України (програмна класифікація) в 2018 р. (млн. грн.)

на 31.12.2018 (за 2018 р.)	Код бюджетної класифікації	Видатки	
Всього		985842,0	100.00%
Верховна Рада України	0110000	1671,6	0.17%
Державне управління справами	0300000	2644,5	0.27%
Госп-фін. департамент Секретаріату КМ України	0410000	1842,4	0.19%
Державна судова адміністрація	0500000	13303,9	1.35%
Верховний, Конституційний та інші вищі суди України	0600000-0800000	181,7	0.02%
Генеральна прокуратура України	0900000	7175,5	0.73%
Міністерство внутрішніх справ	1000000	71928,6	7.30%
Міністерство енергетики та вугільної промисловості	1100000	4004,6	0.41%
Міністерство економічного розвитку і торгівлі	1200000	8034,3	0.81%
Міністерство економічного розвитку (загальнодержавні витрати)	1210000	49,5	0.01%
Міністерство закордонних справ	1400000	4096,9	0.42%
Міністерство з питань тимчасово окупованих територій	1600000	72,1	0.01%
Державний комітет телебачення і радіомовлення	1700000	847,4	0.09%
Міністерство культури	1800000	6336,3	0.64%
Міністерство оборони	2100000	94957,9	9.63%
Міністерство освіти і науки	2200000	34213,1	3.47%
Міністерство освіти і науки (загальнодержавні витрати)	2210000	61855,8	6.27%
Міністерство охорони здоров'я	2300000	23626,7	2.40%
Міністерство охорони здоров'я (загальнодержавні витрати)	2310000	63818,4	6.47%
Міністерство екології та природних ресурсів	2400000	8268,0	0.84%
Міністерство соціальної політики	2500000	161203,7	16.35%
у т.с. Пенсійний фонд	2506000	150091,0	15.22%
Міністерство соціальної політики (загальнодержавні витрати)	2510000	2266,6	0.23%
Міністерство регіонального розвитку ти ЖКГ	2750000	3068,2	0.31%
Міністерство регіонального розвитку ти ЖКГ (загальнодержавні витрати)	2760000	8026,0	0.81%
Міністерство аграрної політики	2800000	11841,6	1.20%
Міністерство інфраструктури	3100000	1514,0	0.15%
Держагентство автомобільних доріг	3110000	26466,0	2.68%
Держагентство автомобільних доріг (загальнодержавні витрати)	3130000	11549,9	1.17%
Міністерство молоді та спорту	3400000	2540,0	0.26%
Міністерство фінансів	3500000	15224,7	1.54%
Міністерство фінансів (загальнодержавні витрати)	3510000	271219,4	27.51%
Міністерство юстиції	3600000	12800,8	1.30%
Міністерство інформаційної політики	3800000	857,6	0.09%
Національне антикорупційне бюро	6320000	793,8	0.08%
Національне агентство з питань запобігання корупції	6330000	677,5	0.07%
Державне космічне агентство	6380000	2384,0	0.24%
СБУ	6520000	8587,0	0.87%
Національні академії	6540000-6590000	9019,0	0.91%
ЦВК	6730000	180,6	0.02%
ЦВК (загальнодержавні витрати)	6740000	36,6	0.00%
Інші державні агентства, комітети, комісії та служби	5000000-6800000	10512,6	1.07%
Облдержадміністрації та КМ АР Крим	7710000-7970000	14559,9	1.48%